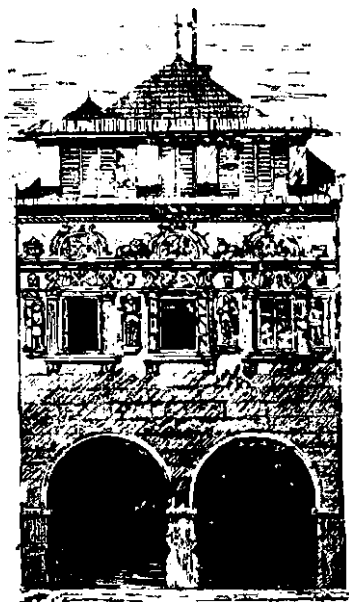

„U RYTÍŘŮ“.

Psáno roku 1879.

„U rytířů.“

Dostal jsem se za svým povoláním do okresního města ve východních Čechách.

Byt můj byl na náměstí, po jehož obou stranách táhnou se klenuté podsíně, spočívající na mohutných zděných sloupech a pilířích. Nejedna budova zajímala mne svou starostí; zvláště však zalibil se mi úzký, jednopatrový domek o třech oknech ve průčeli, jenž stojí na druhé straně, zrovna proti

mému bytu, svým zevnějškem nad jiné vynikal. Průčeli, natřené žlutavou barvou, je bohatě ozdobeno. Vystupují ze plavé jeho půdy nad nevelkými okny v prvním patře ozdobné římsy, spočívající na vypouklých sloupcích, při samých oknech se pnoucích. Nad římsami a částečně pod nimi viděti pak divné arabesky, lvy, jednorožce, draky a jiná fantastická zvířata.

V nevelkých polích mezi jednotlivými okny stojí vypouklé podoby mužů, ze kterých dva prostřední v plném brnění odrážejí se, jakož všechny ozdoby prů-

čelné, svou bělostí od žlutavé půdy, poněvadž je, zajisté že za doby pozdější — obilili.

Říkali tam „u rytířů“.

Zvláště za letních nocí, když všecko utichlo, a měsíc plné světlo na průčelí divně zdobené vrhal, patřil jsem rád na starožitnou budovu.

Pamatovalať valný kus historie městské i všeho našeho království, od věku šestnáctého, kdy tu Jednota bratrská kvetla, až na naše časy.

Ve ctihodném tom stavení nejeden rod se vystřídal, nejeden po několik pokolení pod jeho střechou přebýval. A skoro vždy byly to rody slechtické, patricijské.

Poslední z rodův erbovných sáhajících původem svým až do doby samostatného království Českého, byl svého času v tomto městě nad jiné vzácný a vážený.

Erbík jeho z kamene tesaný po dnes viděti, ač valně sešlý, nade dveřmi vedoucími do hlavní jízby.

O poslední ratolistce toho rodu, o poslední po přeslici, slyšel jsem mnoho z úst věrohodných.

Povím vám to.

I.

Před padesáti lety přebývala v domě shora jmenovaném paní Zárubová, vdova po úředniku.

Dům ten zdědila po otci, jenž byl posledním po meči svého vladyckého rodu. Paní Zárubová měla jediného syna, kterého přečkala. Než v sirotě její zůstaly ji po něm pro potěšení dvě dívky, Antonín a Irena, které ji opravdu byly potěšením. V nich okřivalo, mládlo její srdce, ranami osudu dosti zkoušené. Vychovávajíc svá vnoučata dočkala se jasnějších, veselejších dnů, které ji už dávno nezasvitly.

Byla jako starý kmen do hrobu jenjen se klonící, na němž dvě haluzky na květ ženoucí se zazelenaly.

Stará paní byla prostřední postavy, šednoucího vlasu, vráskovité příjemné tváře, majíc pod kulatou bradou laloušek; sumou: byla milou, hezkou stařenou, které černý, krajkový šátek s hlavy přes ramena svými konci na prsa spadající velmi dobře slušel.

„Vždycky mně v tom šátku, paní domácí, připadáte jako Marie Terezie,“ říkával švec Potůček, mnoholetý její nájemník, jenž bydlel s ni na jedné chodbě v prvním patře. Rozumí se, že toho času Potůček, ač byl studovaný, paní Zárubové voňoval.

Dle tohoto výroku zdá se, že mistr jen poprsí slavné císařovny viděl a že černý, krajkový šátek nejvíce u něho rozhodoval.

Paní Zárubová, dobrá šedesátnice, nebyla už na chůzi nejbystřejší. Nejraději sedala ve svém staro-světském křesle, černou koží potaženém. Do sousedství málo vycházela. Z jara a v létě pozdě odpoledne vynášela letitá služka Ančka židli před domovní dvéře na podsiň, kdež stará paní vyseděla až do večera a kamž také za soumraku Potůček a jeho žena přicházeli slavit s paní domácí „černou hodinku“.

Jen v máji měsíci, když nastal oktav sv. Jana Nepomuckého, přerušeny na týden tyto podvečerní besedy na tmicím se podloubi.

Tenkráté, když blížil se den svatojanský, poručila Zárubová Anče, aby snesla s půdy sv. Jana a na slavnost ho připravila. Věrná, broukavá služka vzala misu vody, myla a drhla dřevěného světce barvami natřeného, až zežloutlá komže opět zbělela a oči k nebi obrácené prohledly. Pak postavil ho Potůček do výklenku nade domovní dvéře, ozdobeného pestrou látkou, ověšeného kolem haluzemi lipovými. U nohou dřevěné sošky připevnil zářící skleněné koule, jež ze

své dílny vzal a barevnou vodou naplnil, v bok a nad hlavu lampičky z barevného skla. Syn a učedník jeho Vencka přinesl z panského lesa dva mladé smrčky a připevnil je vedle dveří.

A když za soumraku světla a koule temnou zelení zahorela a z podloubí jarním večerem zpěv malého houfce před oltáříkem se nesl, otevřelo se v prvním patře okno, u něhož zasedla paní Zárubová, zpěvu naslouchajíc a se modlic.

Paní Zárubové nemohl nikdo zazlíti, že nehledala společnosti, že nikam nevycházela. Jen soused mající sklad tabákový, Gauss, „frlegr“, jak mu říkali, když o Zárubové zavedena řeč, zavadil vždy nekale o ni, tvrdě, že je pyšná, nesousedská, že na tom svém „fon“ si zakládá.

„Ale což takové fon, kdož ví jak — a což jí platno, že byla ‚fon Častolovic‘, když není ‚fon Záruba‘!“

Tak říkával, a mnohým se zdálo a paní Zárubová najisto věděla, že pan „frlegr“ jí valně nepřeje.

Za to jinde ji měli rádi, zvláště Potůček a jeho rodina. Potůček nebyl o mnoho mladší nežli paní domácí; bydlel u ní hned od té doby, jak se oženil, a tomu bylo již hezky dávno.

Nemálo si na tom zakládal, že prošel několik škol na gymnasium u piaristů, kteří tenkrát ve městě také měli filosofii.

„Když jsem byl v rhetorice, zemřel mi otec; matky jsem neměl, dědictví nebylo a poručník na řemeslo nutil. Vyučil jsem se u něho — kdybych byl studoval, kde jsem mohl už býti — jerumine!“ a postrčil kovové, velké okuláry s nahnutého nosu výše k dobráckým, šedým očím. „Moji kolegové, jaci teď páni, jerumine! Kollega Trávníček je prefektem, kollega Skalický děkanem, kollega Hašek rektorem —“

tak někdy zatoužil, konče své povzdechy zalíbeným „jerumine“ !

„A což, kdybyste byl třebaš praelatem! Neměl byste hodnou ženu, Reginu, Vencka —“ namítala Zárubová.

„Jerumine, také pravda, paní domácí! — A co mně konečně je? Však ono štěstí nelihá na hedbávných poduškách. A kdo ví, je-li jim tak dobře, a jde-li jim tak k duhu jako mně. — Takhle když člověk celý den přikrojuje a šije, chutná na večer holbička jako malvaz —“

A jeho plná, hladce oholená tvář jen zazářila.

Kromě Potůčka přebýval v domě „u rytířů“ ještě jeden nájemník a sice v přízemí, Hůrka, muzikant.

Všichni se dobře snášeli, nebylo vády, nebylo mrzutosti, mír panoval v celém domě. Na síni, na chodbách bývalo ticho a jen někdy, kdy otevřely se dvěře Potůčkova bytu, zazněl zpěv tovaryšů, nebo zahřměly schody a vzezvučela chodba, kdy Toník s Venckou se rozpustili.

Ale paní Zárubová nežila vždycky tak klidně jako nyní, a nejednou rozpomínajíc se na předešlé bouře, Potůčkovi říkala:

„Vidíte, když mne tak všechno skličovalo, až Bůh bránil, myslila jsem, že mám věk na dobro zkažený a že nikdy už nebude lépe; a ono se přece vyjasnilo. Ovšem, když si tak všechno předložím, co jsem ztratila, a co nikdy nenajdu —“

„Je pravda, paní domácí, mnoho, mnoho — zlá je každá ztráta, ale nejhorší bez náhrady, bez naděje, a vám vnoučaty nahrazeno —“

„Buď Pán Bůh pochválen, to je pravda ale čeho může se už člověk v mých letech dočkat?“ —

Stará paní Zárubová narodila se ve starožitném domě „u rytířů“, který potom zdědila.

Za těch její časů bývalo v našem městě veselo a hlučno. Na gymnasium a na filosofii bylo mnoho studentů, v piaristické koleji bydlelo s kněžími, professoři přes dvacet klerikův a v nedalekém zámku meškala štědrá, nádhery milovná vrchnost téměř po celý rok. Častolovských Anna vyspěla v ladnou panenku, a prve než jí minul sedmnáctý rok, popletla rozum mladému filosofovi, kterého si sama také oblibila.

Záruba byl chudý, přičulivý student, jenž právě, když by nejraději hned bez rozmyšlení se byl oženil, musil ještě expliky louskat a starati se, jak by sobě opatřil skyvu chleba.

Nicméně těšil se a počítal, že filosofii co nevidět ukončí, pak ještě čtyry, pět, nejvýše šest let – a tu se již viděl ve své domácnosti, po boku své ženušky.

Za příležitosti přednášival kradmo tyto počty Annince, která je ráda poslouchala a ve správnost jejich svatosvatě věřila.

I byla filosofie u konce, a smutně, přesmutně loučil se mladý „snaženec libomudrců“ s dívkou starého rodu, ale malé zámožnosti.

V zámeckém parku přísahali sobě, jak bývá, lásku a věrnost až do smrti, že na sebe budou čekat. Pak rozešli se na dlouhý, dlouhý čas.

Mladý Záruba odešel do Prahy a nemohl se tu udržeti; odebral se do Vídně a měl bídu s nouzi. Nebylo možná studovati a žiti. Nechtěl-li hladý zemřít, musil se rozloučiti se sny o výnosném, skvělém místě a tím také s naději na brzkou svatbu a šťastný život.

Chytil se službičky, aby živořil.

Odešel z Vídně a za několik neděl dostala Anna Častolovských list až ze Sedmihradska, kdež její miláček stal se podřízeným úředníkem.

Odtud pak chodil list za listem po celých dlouhých čtrnácte let, a čtrnácte let psala Anna listy Zárubovi adresované do Sedmihradska. Za ten všechny čas se ani okem nespátrili, a jen se milovali a věrnost slibovali jako tenkrát, kdy Anna byla rdícím se poupětem a Záruba mladým, blouznivým studentem.

Ale za tu dobu leccos se přihodilo. Anna odmítla dva městské synky, čímž rodiče své, o její budoucnost starostlivě, nemálo zarmoutila. Pak zemřel otec, po něm odešla matka na pravdu boží a Anna nemajíc velkého dědictví přizívovala se vyšíváním, těšíc se neustále, že konečně její Toniček dostane lepší, výnosnější službu, aby se mohl oženiti.

Zatím poslední poupě starého vladyckého domu rozkvetlo v růži a ta pak pomaloučku vadla, bledla — —

Ale srdce nechladlo!

V něm dosud žil Antonín svěží, hladké tváře, jiskrného oka. Vstávajíc lehajíc Anna naň vzpomínala, za něj se modlila; co rok k jeho svátku a o sv. Mikuláši mu posílala vázaného a nadělením nějakou práci, kterou sama přepečlivě a uměle byla vyšila.

A Záruba od rána do poledne, od poledne do soumraku psal v kanceláři, pracoval a šetřil, až pružnost mladická zmizela, až čelo pokrylo se vráskami, tvář pozloutla a oko pohaslo.

Ale vyschlý ten úředník nebyl vyschlé duše. Okřivalať mu vzpomínkami, obrazem mladičké dívky tam daleko za horami, okřivala obrazem plným půvabu a pelu! Jim se těšil, jím silil se, kdy vadl jako strom beze vláhy uprostřed pustiny cizích lidí —

Po čtrnácti letech za májového odpoledne přijela od Vidně dvousprežná „diležance“ a přivezla také neveliké psaničko adresované „panně Anně Šebestiánové z Častolovic“.

Vypadalo jako všecka předešlá, ale jakmile Anna jen kus ho přečetla, zachvěla se jí kolena a věrná nevěsta dala se do pláče.

I byl ten pláč deštěm májovým, jenž ovlažil a oblažil. — Konečně! Konečně!

Plna radosti, s jasnou tváří a zářícím zrakem přiběhla Anna k Potůčkovi, jenž nedávno se oženiv ve starém domě již přebýval, aby sdělila s jeho mladou manželkou svou nevýslovnou radost.

A dobří lidé upřímně se s ní zaradovali a z toho srdce přáli dobré, věrné divce, že konečně naděje její splněny, že bude konec všem úštěpkům a vtipům zlomyslných klevetnic a klevetníků.

Záruba psal, že konečně došel povýšení a že za ten všechen čas také něco zahospodařil, tak že mu nyní možná nabídnouti své Annince život pohodlný a bezstarostný; ale že se obával nouze a všech její smutných následků, ne k vůli sobě, ale k vůli ní. — Ale teď aby už nemeškala a neprodleně přijela, an touží a dychtí ji spatřiti a po tolika letech ku srdci ji přitisknouti.

Brzy na to přišel druhý list, ve kterém Záruba své nevěstě radil, co by jí bylo učiniti a jak se připraviti a jmenovitě navrhoval ji, aby dědictví své, starý dům, možná-li prodala. Odůvodňoval radu svou velmi vřele a pádně, nicméně Anna ve všem na vlas rady jeho jako příkaz splnivši mu odepsala, že v tom přání jeho vyhověti nemůže, že starý dům, v němž předkové její přebývali, pod jehož střechou se narodila a v němž její rodiče zemřeli, nikterak neprodá, hodlajíc ho držeti, pokud jen možná bude.

Podotkla zároveň, že ani on, ani ona v cizí zemi nehodlá zemřiti a že ku stáru ta střecha jim bude dobrou a vítanou.

Záruba povolil a tak Anna připravivši všecko, a rozžehnavši se se svými známými, zvláště s Potůčkovými, vydala se na dalekou cestu.

Ženich jí vyjel hezký kus cesty naproti. Na udané stanici v určitý čas setkal se hubený úředník, s vlasy valně prořidlými, jemůž do čtyřiceti mnoho let nescházelo, s „divkou“, již bylo dobrých třicet. On toužil srdcem mladého filosofa, ona pak zachovala sobě sen sedmnáctileté divčiny; ve skutečnosti sešel se starý mládenec se starou pannou.

A tak se uviděli.

Pohledli na sebe, zarazili se, až pak se objali a za chvíli žádný z nich nemohl slova promluvit. Usmívali se, ale co všecko ve srdci jejich se ozvalo?

Než věrná srdce. pově duše zvítězily.

Vzali se a nikdy toho nelitovali. Lice jejich se změnila, poměry se zjiňovaly, ale mladistvá láska v podstatě zůstala a kvetla jim pro štěstí.

Anna povila do roka synka a nyní bylo vše dobře a vyrovnáno. Ve druhém roce roznemohla se na horkou. Muž staral se o dítě, ošetřoval nemocnou ženu, ponocoval u ní jako ve mráкотě ležící, až mu došly síly a táž nemoc ho schvátla, která hrozila, že mu ženu zahubí.

Než manželka probrala se a nabyvši vědomí, ptala se po dítěti a muži. Synka jí přinesli, o muži pak řekli, že umdlen jsa po probdělé noci usnul.

I usnula také a spala dlouho; probudivši se, ohlížela se kolem. Byla noc, najatá žena, ošetřovatelka, tvrdě usnula. Zárubová vzpřímila se a cítíc dosti síly povstala. — Našla na kolébce své zdravé děcko libě snící. Pokochala se jím, pocelovala je, pak šla k muži. Těšila se, že ho probudí a překvapí —

Vešla do druhého pokojiku a tam u prostřed byly dvě židle a na nich prkno a na něm něco bílou

rouchou zastřeného. U hlav na stolku hořící voskovice — věčná láska! — Třesouc se hroznou předtuchou blíží se chorá ještě žena — nachýlí hlavu — vzkřikne zoufale. — Tupá ošetrovatelka probudivši se přikvapila a zburcovala celý dům. — Sběhli se a odnesli paní Zárubovou jako mrtvou na lože.

Znova se na smrt roznemohla a ležela dlouho.

Když opět nabyla vědomí, tál už sníh, a jaro se blížilo kvapem. Pro ni však nebylo žádného jara, vždyť tráva a květy vyrostly na hrobě jí nejdražší duše. —

Když později o tom paní Zárubová vypravovala, řekla: „S hrůzou na tu dobu vzpomínám a divím se, jak jsem to všecko přečkala. Nejprve jsem všecka otupěla, pak když jsem se vzpamatovala a všecko si rozložila, chtěla jsem si zoufat; a nebyt' toho dítěte — To byl můj anděl strážný —“

Zůstala přes ce é jaro v Sedmihradské zemi, až pak zotavivši se, rozloučila se s hrobem mužovým, kdež bylo zakopáno krátké její štěstí. Byla by Antoninovi na blízku zůstala, ale nebylo tu pro ni žádného živobytí a pak musila domů k vůli synáčkovi. Když do vlasti přijela, uvolnilo se jí poněkud, ale když vrátivši se do rodného města starobylý dům rodu svého spatřila, hořce zaplakala. Jak často s nebožtíkem mužem o něm rozprávěli, jak se těšili, že až bude ve výslužbě, sem se odstěhují, aby ve svém, mezi svými ostatek života dožili. — Opustila ho toužící nevěstou, vracela se sirou vdovou. —

Léta minula. Syn Václav vyrostl, chodil do škol. Odbyl šťastně filosofii, a stárnoucí matka těšila se, že dojde za nedlouho její jedináček zaopatření, a již se uvolní, a těšila se tím více, an Václav byl povahy bujné a studium se mu tuze nelíbilo.

Myslila si: „Když má filosofii za zády, to už vydrží a dokončí!“ Ale nedokončil. Z čista jasna přišla z Prahy novina, že se dal Václav na vojnu.

Pani Zárubová jela za ním do Prahy. prosila plačky, zapřísáhala, odvážila se i k vojenským pánům, ale všechno nic na plat. Sotva že Václava uviděla a s ním se rozžehнала a již musil se svým plukem dolů do Italie. Tichý žal seděl beztoho neustále na prahu starého domu a nyní přidružilo se k němu hoře, hluboké hoře pro syna jedináčka.

Psal, psal, ale ne tuze často. Dověděla se, že se stal důstojníkem, pak umlkly všechny zprávy nadobro. Již myslila, že tam v cizině někde zahynul, tu z nenadáni s ním se shledala. — Bylo to v pátém roku po jeho odchodu. Táhl se svým plukem z Italie přes Videň do Prahy a tu v rodném městě byl dvoudenní odpočinek. Ale nepřišel sám.

Přivedl s sebou bledou, krásnou paní černých očí a vlasů, sám jsa statný a sličný ve vojanské uniformě. Za nimi kráčela služka, nesouc na ruce asi dvouletého, hezkého chlapečka.

Pani Zárubová stala se pojednou babičkou: měla vnouče, druhé mohla každou chvíli očekávat, a měla snachu, se kterou se nemohla smluviti. Bylať sličná, mladá žena Vlaškou, znající kromě jazyka mateřského ještě francouzsky.

Ve starém domě bylo pojednou živo a hlučno.

Dobře, že Potůčkovi měli ještě kolébku. Snесли ji s půdy, kdež byla na odpočinku, a půjčili ji paní Zárubové.

Tenkrát Potůček nepřestával se diviti, a zalíbeně „jerumine“ nad obyčej často se ozývalo, zvláště když podivnou Václavovu historii uslyšel.

„Ten hoch není ani po nebožtíkovi, ani po mně,“ říkala opět paní domácí, „ale je celý praděd, zrovna

takový světák a dobrodruh," a pohledla na stěnu, kdež visel začernalý, olejový obraz, spodobující poprsí statného, mladého muže.

Ty dva dny, co vojsko ve městě odpočívalo, nevyšel Václav, nyní již nadporučík, skoro ani z domu. Sedal s matkou i se ženou, nejvíce však s touto pěknou, smutnou holubicí, jež oka s něho nespouštěla, a nejraději by pořád u něho byla seděla. Paní Zárubová se přece ze syna potěšila, ač ji způsobil nových starostí. Byl mnohem rozváznější, a stará pani nabyla přesvědčení, že teď, co se oženil a otcem se stal, „divošství“ úplně ho přejde.

Na tu mladou Vlašku div nežárlila, jak ji měl rád. Než takovému citu nedala paní Zárubová v srdci se ujati a hned pomyslila :

„Takový už běh — muž ženu miluje — však je na mne teď hodnější než býval —“ a s pohnutím naslouchala hovoru obou manželů, ve vedlejších pokojíku sedících. Nerozuměla ani slovu, ale z toho třesoucího se hlasu snažina poznala, že to neveselá rozprava. — Byl večer, paní Zárubová dávno usnula a ve vedlejších pokojíčku ještě seděli a rozmlouvali, i smutně mlčeli. —

A druhého dne bylo ještě hůře.

Václav odešel s vojskem, zanechav u matky mladou manželku s dítětem. Té bledoučké ženušky nebylo možná potěšiti.

„Nevím, nevím, jak to s ní bude — tak subtilná!“ řekl Potůček důvěrně paní domácí, když se s ní na síni potkal a o žalu mladé ženy uslyšel.

„A věřte, Irena je hodná, tuze dobrá žena. Myslíla jsem z počátku, no, není divu, která jde za vojákem — ale ne, křivdila jsem ji — je pobožná, hodná a citelná!“

„A myslím, že ono se jí také po domovu stýská — jerumine, jak by ne! Taková mladá a jde si od rodičů na sta mil do ciziny a teď ještě musí od muže!“ —

Ač paní Zárubová s nikým nemluvila a Potůček uměl mlčeti, přece roznese se městem pověst o tom, jak Zárubův Václav se oženil. Leccos bylo snad přibájeno, ale jádro samo od pravdy se neodchylovalo.

„Unesl ji, či ona šla dobrovolně za ním, opustivši zámek svého otce. Je dcerou nějakého šlechtice, a ten jí ovšem bránil, když poznal, koho si oblibila. Ale ten švarný důstojník ji očaroval a sám jsa zamilován připravil vše k únosu, a když se šťastně povedl, odbyta hned svatba, nebo mnich už čekal.“

A ještě divnější věci vypravovali, ale to bylo jisto, že ta bleďá, sličná Vlaška šla dobrovolně, z veliké lásky za českým důstojníkem.

Málo kam vycházela, sedala ustavičně u svého děcka, v tichosti, o samotě zaplakala, psala listy do Prahy i do Italie, ale jen z Prahy přicházely časté odpovědi, z Italie ani rádečky.

Tak nastala její hodina.

Paní Zárubová měla teď také vnučku, křiklavou, drohoučkou holčičku černých očí, jako její maminka měla. Bylo to děcko stonavé, neduživé, s nimž matka i babička mnoho vytrpěly.

„Zlatá žena, ta paní domácí!“ říkala Potůčková, když tak od Zárubové přišla.

„Co teď s těmi dětmi zkusí, ani se pořádně, stará osoba nevyspí. A zvyklá takovému pořádku, pořád pokoj, ticho, a teď! — Ale ani slovíčkem, ani zabroukáním nedává na jevo, že to už jí někdy přemáhá. — Chudák stará, běhá, šuká co může, radí, těši —

„A mladá? —“

„Oh chudáček — ta se příštího jara nedočká. Tratí se vúčihledě, slábne — ručičky jako z alabastru, bílé, suché — jen oči má ještě jadrné a to je dobré znamení — a jak za všechno děkuje, když ji člověk dost málo poslouží — zašeptá, usměje se, anebo jen se podívá a již člověk ji porozumí, jak ji to těší. — Jen kdyby toho děvčátka nebylo!“

A mladá opravdu slábla, kvapně se trátila, a přišel zlý host — kašel, suchý, bolestný kašel. Ulehla, trápila se —

Přišel muž, jenž dovolenou sobě vymohl, a jím se tak potěšila, že poněkud okřála. Neopouštěl ji, bděl u ní, ale všechna péče, všechna starostlivost byla nadarmo.

Zemřela. Do posledního okamžiku nepozbyla vědomí.

Po pohřbu na večer přistoupil Václav k matce a pravil:

„Maminko, Irena muě všechno pověděla, jak jste byla šetrná, laskavá, dobrá. Litovala, že se vám nemůže odsloužit, a prosila mne“ — hlas statného vojína se zatřásl — „Vím, že za všechnu starost a zármutek — a způsobil jsem vám ho dost, teď to uznávám — nemohu se vám odměnit, natož pak ještě za tohle vše —“

Zamlčel se, nemoha dále; stará pani nedala by mu domluvit, kdyby i dále chtěl — ale majíc oči zaroseny, přiklonila se k jeho prsům, objala ho a zaplakala. Cítila radost i lítost nad ubohým synem.

Pak promluvila:

„Vím, jaký máš zármutek a jakou starost. Jsem stará, ale co mohu, ráda udělám. Jeď s Pánem Bohem za svým povoláním, o děti já se postarám. Tam mezi cizími ti červíčkové by zahynuli.“ —

A tak se stalo. Václav odejel a babička ujala se děti jako matka. Hošík rostl a mohutněl, že bylo naň radost se podívat. Již žvatlal, čtveračil a všude ho rádi viděli a s ním se pomazlili. Potůček ho často choval, učil ho všelijakým kouskům, a když klučina si všecko brzo zapamatoval a rychle napodobil, radoval se mistr, jako by to bylo jeho vlastní, a říkal: „Jerumine, z toho bude student! To náš Vencka v tomhle věku neměl v celém těle, co tento klučina v maličku!“

Za to s děvčátkem byla nemalá potíž. Ovšem, matka jí tak záhy zemřela, nemohla siliti se mlékem mateřským. Byl věru div, že paní Zárubová dítě zachovala na živu. Irenka nerostla tak jako bratříček, zůstávajíc pořád slabou, jemnoučkou „jako z pavučinky“, jak Ančka, dítko v plenky zavínajíc, říkala.

Všichni mysli, že půjde za matkou, ale zůstala, jsouc jejím živým obrazem. Tak sličného děvčátka nebylo v celém městě. A když povyroste, o Božím Těle byla družičkou, všichni se ohlíželi po štíhlém, přibledlém děvčátku, jež mělo tak černé, husté kadeře a překrásné, velké oči.

Byla babiččiným miláčkem.

Když Toník někde venku se proháněl, držela se Irenka babiččina černého křesla, sedajíc u nohou starčiných na bílé, lipové stoličce.

„Však jsme tě, beruško, těžce vychovali!“ říkala paní Zárubová, hladíc Irenčiny černé, hebké vlasy. A pohleděvši jí do přibledlé, jemné tváře a vidouc na spáncích tenounké žilky se promodrávati, přitulila sličnou hlavičku k sobě a povzdechouc, smutně pomyslíla:

„Jen abychom tě dochovali!“

II.

Syn Václav meškal skoro na pořád v Praze u svého pluku. Kdykoliv se mu naskytla možnost, odejel do svého rodného města navštívit matku i děti, jež nade všecko miloval.

Kdykoliv přijel, bylo to svátkem pro celým dům. Děti se velice radovaly a paní Zárubová byla se synem svým jak náleží spokojena.

„Zmoudřel a to divošství ho přešlo,“ říkala Potůčkovi.

„Ba že, paní domácí, to všecko věk — ano věk a zkušenost. — Svět, svět to je ta škola — však kdyby toho nebylo, co by s našim Venckou bylo, jerumine! Také takový neposeda —“

Než za jedné takové návštěvy vzkypěla zase Václavova horká krev, a to bylo tak: Do města přistěhoval se nedávno před tím, nežli Václav přijel, nový „frlegr“ Gauss, rodem Němec z říše, muž ne mladý, který již za válek Napoleonských sloužil. Stal se přímým sousedem paní Zárubové.

Ve městě zjednal sobě málo lásky a přízně; bylť hrdý a pánovitý. Ač mnoho let už v Čechách meškal, nenaučil se česky a dával na jevo zřejmě a nepokrytě, že toho jazyka pranic sobě neváží. Než že měl jmění a záhy vešel ve styk s nejpřednějšími osobami města, které u něho zhusta besedovaly v bytu, i na lavičce před skladem tabákovým na podsini, byl mezi ně počítán, při čemž mu v obecném mínění za tehdejších časů váhy dodávalo, že býval kdysi důstojníkem.

Ovšem vypravovalo se, že sloužil důstojníkem před tím v armádě francouzské, že za jejího ústupu z Němec zmocnil se vojenské pokladnice, ve které byla znamenitá suma. S tou prchaje, narazil na rakouskou přední hlídku, ku které sám, vida nezbytí,

dojel a oznámil, že by rád z francouzské služby vyvázl a císaři posloužil. I odevzdal kasu, poněvadž nebylo vyhnuti, a sloužil za krátký čas v armádě rakouské. Potom stal se nějakým vojenským úředníkem, až ho propustili, a tu dostalo se mu skladu tabákového.

To všecko se vypravovalo s všelijakými doklady a poznámkami o jeho značném jmění.

Gauss však vedl si vypinavě a jsa pánovit, dychtil dotřít se všude do předu. Mnozí měli vlastně úctu před jeho jménem. mnohým nahnal respektu svým jednáním a mnozí se ho báli. Sotva že se v městě ohrál, navštívil paní Zárubovou, a vyloživ dosti člivě, že jeho dům nově koupený nikterak mu nestačí, pravil, že hodlá ho rozšířit, přestavět.

I nabídl se staré paní, že její dům jí odkoupí, ona beztoho sama ho nepotřebuje, dokládaje, že peníze ihned na hotovosti do krejcaru na dřevo jí vysází. Vedl si při tom tak, jako by očekával, že sousedka mu za návrh ten ještě poděkuje a jemu vděčna bude, ano, po jeho minění, tou sumou bude jí lépe poslouženo, nežli tou starou rachotinou.

Mírná, laskavá paní tímto jednáním tak se rozhorlila, že stručně a určitě ho odbyla. Ušklíbl se, zabýštil očima a řekl:

„Jen abyste mi sama ten dům někdy nenabízela!“
Po tom odešel.

Plán jeho na rozšíření domu byl zmařen, nebo dům na levo byl veliký a dlouhý, nad to majitel jeho velmi zámožný člověk, tak že pan Gauss na koupi v této straně nesměl ani pomyslit.

Za to nezapomněl, jak od sousedky odešel s nepořízenou a schlazoval se na ní, jak jen mohl; ovšem byly to jen maličkosti a malichernosti, jak v soused-

stvi se přiházívá. Ale mstivý pan Gauss neobmeškal příležitosti sebe nepatrnější.

S tímto matčíným sousedem setkal se Václav za své poslední návštěvy v rodném městě, a to když si byl jednoho dopoledne došel k „modrému hroznu“, kdež nalévali dobré víno a kdež se mužská honorace obyčejně scházela.

Václav o panu Gaussovi byl již slyšel a sice v Praze od starších důstojníků, kteří „frlegra“ z časů válečných znali, i od své matky. Přirozeno, že v duši přímého, prudkého důstojníka nemohla ani náklonnost, ani úcta k tomuto muži vykličiti. Než pan Gauss přibohčil se směle a dosti dotěrně k Václavovi, s nímž zapředl hovor o válce i vojenství, prozrazuje i v tom svou arroganci. Václav odpovídal, co bylo nutno, a vyhýbaje se jeho společnosti, rychle pil, aby již mohl odejiti. Prve než se tak stalo, Gauss jal se tupili Napoleona i francouzskou armádu, chvástaje se tím, jak císařští ji všude ve Francii tepali; při tom ovšem na sebe nezapomněl, strkaje se neomaleně do předu.

Tu se ozval Václav, jehož lice od hněvu a snad také od rychlého pití do temna se zruměnilo.

„Co tu mluvíte, je směšno a nestydato. Byl jste sám francouzským důstojníkem a řeči svou bijete sebe na tvář. Toť je podlost —“

Gauss vztekem zblednuv, vyskočil a chtěl na Václava dorážeti. Ten však ho odbyl:

„Nechci s vámi mluvit, ale nejste-li spokojen — rozumíte mi, máte-li kus cti v těle“ — a zprudka odešel.

Výstup ten způsobil v malém městě velikou sensaci a mnoho hovoru. Všichni byli při Václavovi, nikdo skoro při Gaussovi, jenž důstojníkovi byl sice dobře rozuměl, ale pro zadostučinění si nepřišel.

Paní Zárubová uslyševši o tom, lekla se nemálo a řekla: „Z toho nepojde nic dobrého!“

Třetího dne Václav odjel. Rozloučil se tklivě s matkou a s dětmi, kterých více nespatrił.

Onemocněł asi za půl léta touže nemocí, kterou i jeho otec sešel se světa a která také jej v časný sklátila hrob. Byla to rána, jak se už říká, zdrcující. I děti velmi plakaly. Toník však dosti záhy se upokojil a doháněl, co ve společnosti bujných kamarádů byl zanedbal. Ale Irenka! Ubohá sirota plakala dlouho a usedavě, až sama babička se musila mírniti, aby děvčátko jen poněkud ukonejšila. A dlouho potom, kdy nejprudší bolest se umírnila, neubránila se Irenka slzám, když nějakou památkou nebo za hovoru na drahého tatíčka byla připamatována.

Někdy, když stařena na všecku ztrátu, která ji už stihla, se rozpomínala a ji uvažovala, sevřelo se jí srdce a malomyslněla.

„Jsem jako stará, vyšeptalá jabloň, přijde vi-
chřice — oh ty děti, ty děti! Ubozí červíčkové!“ za-
hořekovala.

„Právě ty děti, paní domácí! Takto se usoužíte; musíte pro ně žiti!“ připomínal soucitný Potůček.

Ach, kdyby znal všecky starosti té dobré paní, o kterých jen ona samojediná věděla!

Smrti synovou vznikl jí velký zármutek, ale přibýlo zároveň starostí. Ovšem by se jí podařilo, aby Antoš byl přijat do nějakého vojenského ústavu — ale tomu nechtěla dopustit. Hoch nesměl býti vojákem a pokud nemusila, nechtěla se se s ním rozloučiti.

„Psal bych do Italie, aby se vnoučat ujali —“ mínil Potůček, jenž byl důvěrníkem paní domácí.

„Nedali vlastní dceři odpovědi, nechali ji beze smíru zemřiti — jak by se děti ujali! Nad to mi ne-

božtik Václav řekl, abych, dokud nebude nutno, nepřesala — no a dá Bůh, že ty broučky ještě užívím!“

„Znamenitá, statečná paní. Nic jí nezmůže, brání se osudu jako hrdina —“ minil Potůček a dodal:

„Opravdu, má rytířskou krev!“

III.

A paní Zárubová se skutečně bránila. V leccem bylo se jí uskrovniti, poněvadž podpora synem zasýlaná přestala a Ale děti dosud mnoho nepotřebovaly, a ona dovedla všecko tak rovnati a porádati, že to ucházelo. — Žila tiše, skromně. Dokud syn žil, bývala veselější, než ani nyní neodдалa se všechna svému zármutku.

Ovšem když tak v pokoji osamotněla, zamyslíla se často a zapřemkala, ale když děti přiběhly, vyjasnilo se jí lice a zase byla laskavou dobrou babičkou. Nejednou v noci, any děti tvrdě a libě spaly, stanula u jich postýlky a vroucně, s pohnutím hleděla na zdravou, kučeravou hlavu Tonikovu i na bleďounké líčko Irenino, jež ležic tu droboučká, něžná, majic bílá víčka vroubená dlouhou řasou, podobala se anděličku.

A stařenka skláněla se k nim, libajíc tiše čistá, nevinná číka a šeptala: „Pán Bůh vás opatruj, má kuřátka!“ —

Tonk už odbyl skribendu, praeparandu i principii a sta se studentem — ovšem studentem malíčkým jemuž latina otců piaristů valně nevoně a a jenž měl dosud nápady velmi chapecké, ať nedim uličnické

Způsoboval tak babičce nejednu mrzutou chvíli, a když někdy vážnost její už nestačila, tu dovolávala se autority nájemníkovy, hrozíc:

„Že zavolám pana Potůčka!“

„Jerumine!“ vzkřikl rozpustilec, napodobuje cti-hodného mistra, „už poslechnu!“

Nepůsobila ani tak autorita Potůčkova, jako jeho znalost latiny, kterou sobě z rhetoriky přes to, že tolik let už kože přikrajoval, zachovat, a která pro Tonika stačila, dokud ještě přek adal věty jako: moucha pije vodu, jest dub také květina? a p. Tímto přispěním začervenal se Tonikovi v sešitu ne jeden ademinens — ale když později „sekunda“ často se počala objevovati, durdil se Potůček, strkaje vinu na Tonika, jenž prý věty špatně a nepozorně napsal, ač je byl mistr sám prohlédl.

Rozpaky jeho tím často se množily a autority ubývalo. Nicméně Tonik rád k němu chodíval a to sice do dílny, kde pracovali dva tovaryši a Vencka, mistrův syn, jenž se doučoval. Zde tovaryši zpívali a vypravovali vše i jaké kousky ze světa o němž Tonik velmi rád poslouchal, zde mohl Vencku pošouchnouti a s ním nějaké čtveráctví umluvit.

Často sám mistr, maje kované okuláry na nose, jal se vypravovati, rozumi se o svých studiích, o spolužácích, nyní znamenitých mužích, o professořích, examinech a tu skoro vždy přišel na to, jak odbýval poslední zkoušku z matematiky a jakou měl těžkou otázku.

A v tom vzpomněv sobě, že přestal pracovati, chopil se opět díla a volal:

„Vencko, podej mi pátera rektora!“

Pracoval mistr Potůček pro piaristickou kollej a tu měl pro obuv jednoho každého člena určité kopyto, jež jmenoval dle toho, k jehož obuvi patřilo.

A Vencka skočiv, přinesl ve chvatu jiné.

„To je páter Anastas —“

Tu často Toník Venckovi pomáhal, jenže to tím déle trvalo, než přinesli Potůčkovi pátera rektora, t. j. k jeho botě majestátní velké kopyto.

Zvláště však živo bylo v dílně, když mistr Potůček unaven jsa přikrajováním i šitím, uvázal si bělavý šátek kolem krku a vzav na sebe kabát a starosvětskou čepici, vyšel si na holbičku, aby se občerstvil.

Vedle dílny byl čistounký pokojík, v němž Potůčková s dcerou Reginou vládly. Sem zase Irena ráda chodila. Když babička odpoledne sedřimla, vyběhla vnučka jako stin z pokoje a již byla u Reginy. Zasedla buď na stoličku u kamen, nebo do kouta proti stolu, kdež se jí zvláště líbilo. Přinesla si práci, pletení, ale u Potůčků velmi málo udělala. Zdálo se, že mladé děvčátko si tu velmi libuje a duševně hovi, neboť byla nade vše ráda, když dospělá již Regina nebo její matka daly se do vypravování. Bělounké ručky sklesly jí do klína, velké černé oči upřela na vypravovatelku a nehnula sebou, až bylo vypravování u konce; tu pak ještě zhusta se zamyslíla, až vytrhnuvši se buď otázkami překvapovala, buď ani slovíčka více nepromluvila.

Velmi ráda také sobě přehlížela obrázky na stěně visící. Viděla je skoro každého dne, nicméně podívala se na ně vždy, kdy přišla k Regině.

Zvláště jedna z těch kolorovaných rytin se jí líbila a ji poutala. Zpodobovala krajinku lepou, ale vážnou, šerý, starý háj, mezi jehož košatými, věkovitými stromy černaly se cypřiše a rostly vavříny. Stranou stál nějaký pomník slohu římského a na schodech nevelkého toho mausolea seděl kadeřavý mladík římský, maje smutnou hlavu nachýlenou. Stromovím padala měsíční zář na něj i na pomník.

Ten obrázek jakoby Irenu k sobě vábil. Hledívala naň za dlouhé chvilky, mlčky, vážná, zadumaná, že až Potůčková i dcera její se podivily. —

Ale když takhle v létě v čistém, tichém pokojíku najednou setmělo se, a to od černých mraků, jimiž se nebe zatáhlo, znepokojovala se Irena. Bylo pozorovati, jak outlé děvčátko bledne, jak se chvěje, jsouc plno nepokoje; a tu obyčejně vzala ji Regina za ruku a dovedla k babičce, kde ještě nejspíše se upokojila. Ale když zahřmělo a hřměti nepřestávalo, když šerem mihal se různě barevný svit blesků, tu musila babička dáti vnučku do postýlky a při ní setrvati.

Irena jsouc dorostlejší, neutíkala se již pod peřinu, ale k babičce, k níž všecka rozechvěna a rozčilená se přitulila, a nemohla se podívat na starý, začernalý obraz. představující poprsí válečníka z časů Eugenia Savojského.

Obraz ten vidala denně bůh ví kolikráte, ale za hřimání a bouřky jakoby se jí změnil.

„A proč se ho bojiš, vždyť to je pradědeček?“ tázala se paní Zárubová.

„On tak blýská očima — mračí se —“ šeptalo rozechvěné děvčátko.

* * *

Tak mijeli dnové dosti klidně. Kdyby černých slínů minulosti nebylo, paní Zárubová byla by spokojeně žila. Tak minili mnozi dokládajice, že ji není zle, ana ze Sedmíhradska si přivezla hezkou sumu, a Václavova manželka že také něco měla.

Proto se všichni nemálo podivili, když přišlo do hlasu, že paní Zárubová roli, ku starému domu patřící, dosud pronajímanou, prodala. Než rozkládali to tak, že stará paní miní z peněz více vytěžiti, nežli jí

ten kus role dával. Nepovázili však, že její dům mnoho nenesl, že když děti rostly, i vydání přibývalo. —

I nastal čas, kdy Antonín po mnohých obtížích, které hlavně sám sobě působil, dostal se do „poesie“ a jižž blížil se „rhetorice“, tam, kde někdy mistr Potůček přestal a na kterou zapomenouti nemohl. Ovšem tím vyschl Antonínovi pramen všeliké jeho pomoci a rad, neboť tolik Potůček z pokladu svých vědomostí neuchránil, aby těmi zbytky mohl vyhověti požadavkům mladého „poety“. Již ani tou těžkou otázkou z matematiky mu nemohl imponovati, a jen tovaryšové s udivením ještě naslouchali o studiích svého mistra.

Antonín nadělal babičce ještě dost starosti. Každou chvilku přicházela žaloba nebo zpráva o jeho čtveráctví.

„Je to s ním jako s nebožtíkem otcem, když studoval. Samé šelmovství, samé kudrlinky —“ toužila babička Potůčkovi.

„Je pravda, pani domácí, ale při všem tom je dobrého srdce, tuze dobrého —“

Irena zatím vyšla ze školy, odkud vždycky dost pochval a uznání sobě přinášela. Ale nade všechny vynikla ve zpěvu. Jednou, sotva že ze školy vystoupila, zastavil pan učitel a regenschori zároveň, paní Zárubovou u kostela, odkudž se vracela, a přednesl uctivou žádost, aby dovolila Irence na kůr, když by o zvláštních příležitostech o to poprosil. „Irenka má hlas, jaký jsem u děvčete jejího věku jak živ neslyšel. — Kdyby nebyla tak slaboučka —“

„Ano, pane učiteli, to je to, proč mám strach. Jinak bych sama ji k tomu měla, aby každou neděli o hrubé zpívala —“

Nicméně když odpoledne Zárubová sama sedávala, vybídla vnučku nejednou, aby zazpívala. vědouce, že si ráda zanotuje. Stařena s rozkoší nastouchala i hleděla na mladou, sličnou zpěvačku, ale nejednou musila ji přerušiti laskavým: „Už dost, Irenko, už dost,“ ana viděla, jak děvče je zpěvem všecko dojata a rozechvěno.

IV.

Jednou přišel Antonín z gymnasia s novinou, že v rhetorice měli včera a dnes nového profesora matematiky, který prý z Prahy přijel, aby těžce nemocného kollegu zastával.

Pak o něm častěji vypravoval a vždycky něco veselého, pro zasmání, že prý je tuze velký dobrák, že studenti v jeho hodině nemusí seděti v lavicích, alebrž že procházejí se, stojí u oken, u tabule, obstupují kathedru, za kterou páter Hippolyt u otevřeného katalogu sedí a studenta u tabule stojícího zkouší.

„Považte, babičko, chce-li dáti dvojku, nemůže —“

„A proč by nemohl?“

„Hoší ho tak dlouho prosí a žebroni, že kamarád se dost učí a tomu rozumí, ale že mu to tak nejde, protože není od řeči —“

„I vy ancikristi! Škoda ho na vás, takové dobroty!“

A druhého dne přišel Toník zase s novinou, jak páter Hippolyt včera předržel. Bylo už čtvrt na pátou a on pořád ještě něco vykládal. Tu dělali hluk, že je čtvrt —

„Jsou hodiny naši páni?“ obořil se na ně poprvé a teprve za chvíli je pustil. Ale dnes, jak byly tři čtvrti na dvanáctou, všichni vstali a měli se k od-

chodu. „Ještě není dvanáct,“ volal professor. „Jsou hodiny naši páni?“ odbyl ho Holub a pádil ven, a všichni za ním se hlučným smíchem.

„I vy! To bude pěkná mela; páter rektor je přísný —“

„Však on ho Hippolyt sám uprosí —“

Tu přistoupiv k oknu, nahlédl maně na náměstí a vykřikl:

„Dupal! Hippolyt Dupal! Na mou věru — stojí a dívá se na náš dům — hle, jak ho prohlíží. — Co jen asi chce? Pojdte se, babičko, podívat, stojí za to!“ A divous dal se do smichu. Paní Zárubová povstavši z křesla, přistoupila k oknu a viděla dobře kněze professora, o kterém Toník skoro každého dne něco vypravoval. I spatřila nevelkou, zavalitou postavu v dlouhém, šosatém kabátě, mající na hlavě placku čepici se štítem dosti značným. V pravici držel tlustou a na svou postavu poměrně vysokou španihelku, v levici modrý šátek. Silně prokvetlé vlasy byly na spánkách sčesaný v kosinky či „šístky“.

Díval se dlouho na dům a bylo patrné, že ho velice zajímá. Pojednou hnula sebou paní Zárubová a Toník dal se do smichu.

„Jde k nám, jde opravdu k nám!“ volal a skákal po světnici.

„Ančko, holka!“ poroučela překvapená stará paní, „že jde opravdu sem! Utri prach, urovnej židle — kdyby tak opravdu přišel — ztiš se, ty lucipere — ať mi něco nevyvedeš!“

A skutečně zabočil v tu chvíli Hippolyt Dupal z náměstí na podsiň a odtud do síně starobylého domu. Stoupal potom po tmavých, úzkých schodech, až vešel na chodbu prvního patra. Stánuv, rozhlížel se, ohledal konec zábradlí, na nějž tu světlíkem svít

padal, až zhlednuv nade dveřmi kamenný erbík, čerstvěji se rozběhl. Prohlednuv ho bedlivě, zaklepal.

Paní Zárubová uvítala uctivě neobyčejného hosta. Toník přiskočiv, polibil mu ruku, což i Ančka hned u dveří učinila. Dupal představil se, a to jazykem českým, ač tehdejšího času takoví páni ve společnostech a vůbec nejraději mluvili německy. A hovořil češtinou, jakou paní domácí ne tuze často slychala a z níž bylo patrné, že pan professor pilně českými spisy se obíral.

Nebyl nejvábnějšího zevnějšku, ale v jeho kulaté, hladce oholené tváři a v upřímných, hnědých očích jasně zračila se dobrota. Toník vzal mu ochotně čepici a hůl, a Dupal usednuv proti paní domácí, jal se poněkud obšírně vypravovati, proč vlastně přišel.

I pověděl, že byl dosud v Praze, až před několika týdny že ho provinciál sem povolal, aby zastupoval nemocného kollegu v mathematice.

„Ale já vlastně matematikus nejsem. — Mám nemalé zalíbení v historii a ve všem, co k ní hledí. Těšil jsem se na toto město, poněvadž jsem o něm byl mnoho slyšel a četl, že tu mnoho starožitných věcí a památek. A hle, nezklamal jsem se! — Pro příklad váš dům, ctná paní. — Hned jak jsem ho nedávno jen tak zběžně prohledl, zalibil se mi — a tu onehdy, když se o něm hovořilo, dověděl jsem se, že i majitelka jeho ne méně starobylého rodu — vladyckého či rytířského — a ti rodové jsou u nás velmi důležití, poněvadž nejeden slavný muž z té drobné posel šlechty.“

Toník šilhal po dveřích, aby u Potůčků velkou novinu mohl zvěstovati, paní Zárubová seděla tiše a poslouchala.

Starou paní si rázem naklonil. To budiž řečeno, že sice nikdy původem svým se nechlubila a nad jiné

se nepovznášela, jak patrně z jejího přátelství s Potůčkovými; ale přece si na tom zakládala, že má řadu předkův, o nichž paměti z minulých věků se zachovaly a kteří za svých časů nad jiné byli váženi. Rod její byl někdy značně zámožný, ale zchudnův, musil prodati své zboží, a tu zakoupil potom ten starý dům s rolemi na panství velmožného pána, je- muž nejeden ze předků pani Zárubové sloužil, jsa „regentem“. Stará sláva a skvělejší poměry nikdy se ne- navrátily, až dávnému rodu nezbylo nic jiného než dům a z rolí jen kus, který konečně poslední rato- listka, pani Zárubová, prodala. Než vědomí a pa- mátká vážného někdy postavení a lepších časů pře- cházely s otce na syna, s děda na vnuka, a zachovaly se živě v mysli poslední po přeslici.

Přes všechny bědy a všechno utrpení, jež stihlo národ náš a v zápětí mělo hroznou skleslost, otupělost a mdlou, nepotuchlo v obecném soumraku světélko národního vědomí té staročeské rodiny, jak se to u ji- ných téměř napořád dalo.

I pani Zárubová zdědila je po otci, jenž dočkal se prvních červánků národního obrození. Vital je ra- dostně a nejednou říkával: „Jindy jinak bývalo; byli jsme něco, svět se na nás díval — ale teď! Než co není, bude. Buď Bohu chvála, že nám nedal úplně zahynouti!“

Z toho patrně, jaké bylo vychování pani Zárubové. Co vštípeno jí uvědomělým otcem, to nezvadlo, neuduseno ani v cizině, ani úsměšky zaslepených kra- janů. Sousedé, vlastně honorace městská nechápala, že žena a nad to rodem „fon“ může být „vlasten- kou“, jak ji posměšně nazývali, a že může všimati sobě českých nepatrných knih. — Pochopíte, že byla pani Zárubová řečí Hippolyta Dupala dvojnásob mile překvapena. Zaprvé poznala, že ten vážný muž mluví

správně a pěkně česky, že je zajisté tedy vzácným plákem, „vlastencem“, za druhé, že si všímá starožitností a přišel se zeptat na její rod, a o něm, buď pravdě průchod dán, paní Zárubová ráda si zahovořila. To byla její slabá stránka, ač sluší-li to slabosti nazvat.

A tak byl hovor její s professorem ihned ve proudu. Čím dále rozmlouvali, tím více jasnila se tvář milovníka starobylosti, tím jasněji leskly se mu oči. Tolik ani neočekával!

Zárubová zavedla ho do vedlejšího, menšího pokojíka, kdež v koutku v nevelké skříní otevřené shledal pravý poklad. Stályť tu řadou vedle sebe tu velké tu menší knihy, vázané u vepřovou koži, nevázané, černé tu i tam rozedrané, sumou staré a ctihodné. Byla tu Hájkova kronika i Veleslavinova Politie historická, Bible utrakvistská i kuchářská knížka ze 16. století, Kosmografie a mn. j., jež všechny dosvědčovaly, že paní Zárubové předkové, blahé paměti, pilně knihy české kupovali a čítali. Zárubová nabídla Dupalovi, že mu kteroukoli ochotně půjčí; sotva že s díky přijal, spatřil v koutě za skříní dlouhý, pádný kord s mohutným, pěkně pleteným košem.

„To byl kord Mikuláše z Častolovic, jehož podobizna v prvním pokoji visí. Tím mečem bojoval proti Turkům —“

A tak co chvíli zahledl Dupal něco starožitného nebo památného. To nejlepší však nechala mu paní Zárubová naposled. Když zase v prvním pokoji se byl usadil, vyňala ze starého, pěkně vykládaného prádelníku, jehož první šuple bylo jejím archivem, nějaký obrázek zasklený, kterýž Dupal, jakmile ho zahledl, rychle uchopil a obrátiv se ku světlu, pilně prohlížeti se jal.

I viděl erb, jehož šlit byl na dvě pole rozdělený, v hořejší stříbrné, dolejší zlaté, v němž vypínalo se cimbuří kostkované. Z cimbuří vyčníval od prsou kozel vzpřímený. Nade štítem kolčí helma zavřená bez fafrnochů, s korunkou, ze které vystupoval vzpřímený kozel jako dole popsáno mezi dvěma rohy, z nichž každý byl do polovice zlatý, od polovice stříbrný, na obou rozích střídavě.

„To je náš erb!“ pravila stará paní a neubráníla se povzdechu. A již podala mu také knížku ne příliš hrubou, psanou. Dupal, obírající se vypsáním starých vladyckých rodů českých, zaradoval se nemálo, an na titulním listu četl, jak následuje a což starým divným švabachem bylo psáno:

„Rodopis Urozeného Vladyka Krystofa Benedikta Šebestiana z Častolovic.“

Dupal zapomněl, že je návštěvou, a jal se ve knížce přebíratí a čísti, nevšímaje sobě, že Toník byl k Potůčkovi odešel a že stará paní vedle sedí. Jí to však pranic nemrzelo; naopak těšila se, že staré ty listy, týkající se jejího rodu, velebného pána tak zajímají. Ten horlivě probíral celý rodokmen, prohlížel úmrtí, sňatky atd., až na konec přišel na starou smlouvu v originálu zachovanou, na níž podepsán byl Václav Šebestiani z Častolovic, nevěsta jeho Lidmila z Kelsperka, a svědkové Baltazar ze Staudenraušů, fil. et med. doktor, a Mikuláš Elefant primátor —

A tu jala se paní Zárubová vykládati o této nevěstě, o rodu z Kelsperka a veškerém přibuzenstvu, o slávě i úpadku svého rodu.

Dupal naslouchal napjatě, jen tu a tam krátkými otázkami hovor přerušuje, na konec pak nemohl umlčetí obdiv svůj nad podrobnou znalostí rodinné kroniky, jakož i radost nad tím, že mu dnes tak

šťěstí přálo, poznati tak výtečnou vlastenku a viděti mnoho zajímavých věcí, týkajících se milé mu starobylosti.

Ani on, ani babička nevšimli sobě, že za toho hovoru dvěře několikráte tiše se pootevřely a že Tonikova usmívající se hlava do světnice nahledla a hned zase zmizela.

Irenka však seděla opodál, hosta pozorujíc i naslouchajíc. Když pak babička počala svůj výklad, tu sebou ani nehнула. Bylo div, že jí to vypravování tak zajímalo — Tonika by zajisté unavovalo, ne-li nudilo, ale Irena neslyšela jen pouhá jména; živá obrazotvornost předváděla jí lidi dávných časů, vážné a přísné, v rozmanitých, podivných oblecích, s velkými límci a strašnými kordy, i krásné, bledé paní ve tmavém šatě, které se jí všecky tak smutnými býti zdály.

Konečně vstal Hippolyt Dupal, a než stará paní mohla pozvání přednésti, aby k ní častěji zavítal, již sám o to požádal, dokládaje, že tak milo a utěšeně si dávno nepohovořil a že by rád všechny ty poklady zevrubněji sobě prohlédl.

Tu teprve také všiml sobě více přibledlé, sličné vnučky, k níž několik vliďných slovíček promluviv, jí hebké, černé vlasy pohládl.

Pani Zárubová darmo se po Tonikovi ohlížela. — Dupal odešel, mrknuv ještě jednou po staré podobizně. Těšil se velmi té nové známosti.

Stará paní pak vyplisnila Tonika nad obyčej přísně, že tak beze všeho a nevšimavě odešel, dokládajíc, že studenti ani nevědi, jakého výtečného mají profesora, že ho ani řádně nedovedou oceniti. A když potom Potůček u ni na slovíčko se zastavil, chválila mu velmi velebného pána, jenž je výtečný vlastenec a znatel historie, a s nímž je milo pohovořiti.

Tak seznámil se Hippolyt Dupal s paní Zárubovou a známost ta za nedlouho způsobila také, že sbírka kopytová mistra Polůčka se rozhojnila. Páter Anastas přestal býti posledním v řadě; postaven vedle něho páter Hippolyt, recte kopyto jeho boty.

V.

Před skladem Gaussovým sedávalo v podloubí na lavici za slunných odpolední několik starých pánů, většinou pensistů, kteří dny svého odpočinku trávili v rodném městě. Největší vážnosti požíval šedivý plukovník, syn nezámožných zdejších rodičů, jenž za válek francouzských tuto důstojnost si vybojoval. Vedle něho sedával taktéž šedivý hrmotný setník. Tito dva, bylo-li pěkně, meškali každé odpoledne na lavičce na podloubí, k nim přidružil se někdy vrchnostenský direktor, a někdy také rektor kolleje piaristické a škol. Mluvívali o všem: o vojně, o počasí (často), o jídlech a o vině (velmi často), a když Gauss mezi ně přišel, zavedl řeč na městské i rodinné záležitosti, t. j. klevetili. Gauss, muž vysoké, vyschlé postavy, šedivých pichlavých očí a šedých licousů na spáncích, věděl ty nejpodivnější historie; kde se co mehlo, již o tom měl vědomost a nikdy ničím ho nepřekvapili. Rozumí se, že starí pánové rozmlouvali po německu a jen někdy, když oba důstojníci dosta i se pro něco do sporu, prostříklo proud německé řeči několik vět českých, nad kterými Gauss šedé, husté obočí stáhl a prudce zamrkal. Nebylo tedy pranic divného, že Gauss brzo po návštěvě Dupalově pánům na lavičce o ni referoval a řeč o staré paní a novém professoru zavedl. Vypravoval na novo a s dodatky o něm, jaký je podivín, jak si ve škole vede a jaké má divné zálibení ve starých věcech. Starí pánové srdečně se

smáli, slyšice, že Dupal si všeho starožitého všimne, třeba prý to stará bota byla.

„Povídáte leccos o něm, ale jedné věci dle všeho neznáte!“ pravil šedý plukovník Gaussovi.

„Aj, to by bylo!“

„Ano, mnoho jste o něm povídal, ale to ne, co vím z věrohodných úst, že presentů nepřijímá —“

Všichni se podivili až na Gaussa, jenž ušklíbnuv se, odtušil: „Inu nevím, nevím — ale když ráčíte tvrdit — ostatně to prý je u něho vidět! Kromě starého harampáti prý ničeho nemá. — A pak ještě jedno sluší podotknouti, a sice to, jak mluví německy. On, professor, hovoří prý dost divně a ani členů rodových neužívá!“

Všichni se dali do smichu.

„To bych ho chtěl slyšeti,“ mluvil za smichu hřmotný setník.

Gauss však se nesmál, ale pravil:

„Myslím, že toho jiná příčina —“

„Nevím jaká — ale hle —“

Všichni se ohledli v pravo a spatřili zavalitou postavu se španihelkou v jedné a modrým šátkem ve druhé ruce.

„To je on!“ zvolal plukovník.

„A zase k ní, k té šlechticně!“ dodal jizlivě Gauss.

Ano, Hippolyt Dupal šel opět k paní Zárubové, sotva že několik dnů minulo od první návštěvy, a vrátil se odtud teprve pozdě, poněvadž se mu tu líbilo jako poprvé. — Pak přicházel často a čím dále, tím přátelštější stávala se tato známost.

Stařenka ráda naslouchala jeho výkladům, někdy poněkud příliš obsírným, on pak věnoval jí upřímné účastenství, když nabývši k němu důvěry, něco ze svých osudů mu líčila. Jednou vypravujíc mu o svém

synu, vstala a za řeči vyňala ze svého archivu škatulku, z níž vytáhla pamětní peníz co do velikosti asi tolaru se rovnající.

„Ten si přinesl můj syn z vojny, někde ho tam zdědil. — Mám ho na památku. Ale jedna věc je mi při tom divná. Račte se podívatí.“

Dupal vzav peníz do ruky, četl na rubu, jehož okraj vavřinem byl ověncen:

„František, Alexander a Frydrych dobyli nejkrásnějšího wence wylezného. Pokog zawřen w Pařži dne 30. mage 1814 —“

Pak na lici, jehož okraj byl ozdoben zlomenými pouty:

„Okowy Ewropy zlomili. Narodů trapeň pomstili w Lipsku dne 18ho řigna 1813. W Pařži, dne 31. března . . 1814 —“

Položiv peníz na stůl, pohledl tázavě na starou paní.

„Nic vám není divného, velebný pane?“

„Není, nevím věru. — Co pak?“

„Že ta pamětní mince má nápis český. Račte považiti, kde teď u veřejnosti se ji užívá. — Je to věru dost, že si na nás vzpomněli —“

„Ó není dost,“ vpadl Dupal dosti prudce do řeči. „Dovolte, že tentokráte s vámi nesouhlasím. — To věru není dost! „Okovy Evropy zlomili —“ no ano, ale co tisíců českých synů je lámati pomáhalo, co české krve vyteklo v Němcích, Italii — a všude, všude! — Naše regimenty — naše miliony peněz! Za to snad zasloužíme, aby dáno bylo nám, co patří — a proto je to dost málo na tom penízi — ba, co říci, dost málo. — Co nám platno, že tu vzpomněli na náš jazyk, když jinde ho jako popelku odstrkují, ba ještě hůře — utiskují!“

Tvář Dupalova zrudla a oči se mu jiskřily. Paní Zárubová užasla.

Tak ještě nikoho neslyšela mluvit!

„Dovolte, ctná pani — je tomu tak — však to vidíte sama, a co já sám bych mohl vypravovati. — Je pravda, každá řeč bohumilá, a nedobře na souseda pro řeč sočiti. — Ale člověk je člověk! — Vidí-li, že pro svou řeč nevinně trpí, vidí-li, že sousedovi proto, že je jiného jazyka, lépe se daří a že ve všem přednost má, ano i bez trestu škoditi může — pak se mu nedivte, že druhé řeči nemiluje a že se brání. — Ó, znám to — milá pani — vám se mohu nepokrytě vyznati, že německý jazyk tuze v lásce nemám — však podnes bezvadně jím nevládnou. — Již v mládí vštípena mi nechť k němu. — Dovolte, ať vám povím, abyste mi rozuměla. — Můj otec se měl dost dobře, byl nájemníkem mlýna; ale tu najednou utrpěl velikou ztrátu — a to proto, že neuměl německy. — Žid ošidil ho německými listinami. — Otec se bránil, hájil se u úřadu, ale neuměl německy, padl nesvědomitým lidem do rukou a svým jazykem přirozeným nemohl ničeho svést. Ještě prosoudil hodně peněz a z té rány se více nevzpamatoval. Pak bylo hůř a hůř, až z něho byl žebrák. a měl mimo mne ještě pět nezaopatřených dětí. Já byl již ve studiích. Když jsem domů přijel a všecku hroznou bidu rodiny své spatřil a otce na německý jazyk toužícího slyšel, tu — zanevřel jsem — no, však už jsem řekl —“

„A jak jste se udržel ve studiích?“ ptala se soucítělně pani Zárubová.

„Svou klopotou, ctná pani. — Byl jsem mlád, učil jsem se a učil jsem jiné! Ale rodiče se mne nedočkali, až bych jim mohl nápočinocen býti — zemřeli brzo po sobě; myslím, že ta rána konec jejich uspi-

šila —“ Ale poctivec starý nepověděl, jak se bratři a sester ujal a jim pomáhal.

Rozumí se, že takový milovník starožitností, jakým byl Dupal, záhy sobě bedlivě všiml starého obrazu, spodobujícího bojovníka v kloboučku, jaké nosívali ve vojště za časů Eugenia Savojského. Z pod klobouku splývaly až na ramena dlouhé vlasy na konci zkadeřené, osmahlá, rázná tvář byla hladká až na svrchní ret, na němž černaly se malé knírky. Přes pancíř rděla se nyní již zašlá šerpa.

Všecho poprsí pěkně malované až na tvář značně zčernalo, nicméně bylo možná dobře si představití statného bojovníka, o němž zachovalo se rodinné podání.

I neváhala je paní Zárubová Dupalovi sdělit. Bylo to, kdy poprvé ho na kávu pozvala. Venku kupila se šedá mračna a strojilo se na déšť. Irena celou historii o pradědovi zevrubně neslyšela. Proto očekávala, až babička začne, nelekajíc se nic šera podzimních mračen, z nichž neozývalo se hřímání a neblýskalo se.

„Je tomu více než sto let,“ čas určitý stará paní nevěděla, ale Dupal pak dle rodokmenů určil to na vlas — „kdy Mikuláš z Častolovic, můj praděd, byl mladým studentem. Tenkrát také tu studoval a v tomto domě bydlil u Václava z Častolovic, otce Mikulášova, mladý pán Ješinský, jenž tu u piaristů studoval. Byl asi dvacetiletý, prudký mladík, s nímž mladý Mikuláš žil v upřímném přátelství. Ješinský oblibil sobě hezkou Dorotku, dceru bohatého měšťana, jehož rod už v městě není. Ale Dorotka milovala purkmistrova syna, jenž se o ni opravdu ucházel. Mladý Ješinský ho proto nenáviděl a vida, že sličné děvče přednost dává sokovi, počkal si na něj jednou pod večer na valech, kudy purkmistrův syn od milé

se ubíral, a zaslepen divokou žárlivostí, vrazil mu dýku do prsou. — Ale tu vystřízlivěl. Přiběhl domů a vyznal se ze všeho svému příteli Mikuláši. Ten nechtěje, aby milý mu přítel byl utracen, přinutil ho, aby v tu chvíli se ukryl, a pomohl mu k útěku. Ješinský zmizel a nadarmo ho stíhali. — Ztratil se a nebylo o něm hlásku, jako by se zpropadl. Brzo na to dal se praděd Mikuláš na vojnu a po čase stal se rytmistrem u císařských kyrysníků.

Bojoval v Němcích a pak v Uhrách proti Turkům. Tenkrát už Turci utíkali. Jednou je po nějaké bitvě stíhali, ale tu Mikuláš se svým malým houfem pustil se příliš daleko a upadl do zálohy. Turci je tak obkličili, že musili složit zbraň. Přivedli je všechny před nějakého pašu, jenž si je v řadě stojící prohlížel. Pak zavolal a ze zastupu janičárského vyjel nějaký vysoký důstojník turecký, jenž spatřiv rytmistra, nějak se zarazil.

Jak byli všichni vojáci překvapeni, když z čista jasna ten janičár zajel k rytmistrovi a oslovil ho po česku:

„Jsi ty to, Mikuláši?“

Teď teprve poznal Ješinského.

Mikuláš měl radost, ale pak se vážně otázel:

„Ty's opravdu Turkem?“

„Jsem — neodsuzuj mne, příteli, nebylo jiné rady ani pomoci. Ach, mám ti oznámiti, že, přijmete-li víru mahomedánskou, bude vám darován život, a ne-li —“

„Tedy nás zabijou — není-li pravda? Řekni, ať už to raději vykonají — své víry se nikdy nezřekneme. Vidíte, hoši?“ Vojáci přisvědčili.

Ješinský se zasmušil a dal se do řeči s pašou. Bylo patrné, že mu domlouvá, že naň naléhá; ale Turek rozlícený porážkami byl jako skála. Konečně

vrátil se Ješinský a oznámil, že podařilo se mu jen život rytmistrův zachrániti, ostatní že budou utraceni. Tu Mikuláš mu poděkoval a pravil, že on té milosti sám jediný nemůže přijati, ale že chce se všemi stejnou smrti zahynouti a všecko s nimi snášeti. Ješinský ještě více se zarmoutil a darmo domlouval příteli, aby se zachránil, a darmo prosili vojáci svého rytmistra, aby se na ně neohlížel, že mu té milosti rádi přejí. Ale on nepopustil.

Když to paša od Ješinského uslyšel, zamračil se, pak díval se na rytmistra a máchl rukou.

„Ať žiji, ti psi —“ zvolal, a tak zachránil Mikuláš všem život.

„A co se potom stalo?“

„Odvedli je všechny do zajetí, až za nějaký čas byli všichni za jaté Turky vyměněni.“

„A Ješinský?“

„S tím potom Mikuláš už nemluvil a více ho neviděl —“

„Statečný to muž, věru —“ pravil Dupal hledě na podobiznu Mikuláše z Častolovic.

Venku zadul studený vítr a déšť zarachotil na okno. V jizbě uložilo se šero.

Irenka, sedící tiše stranou, schoulila se, jako by ji byl mráz přejel.

VI.

Kollega, kterého Hippolyt Dupal zastupoval, zemřel, a proto zůstal jeho zástupce na dobro. Pani Zárubová se tomu těšila, neboť na starého kněze, milovníka českého jazyka a starožitností, zvykla si a těšovala se na jeho návštěvy.

Starý Potůček mohl naň žárliti, ale poznáv ho, naklonil se mu zcela. Často, když byla zima nastala,

setkávali se oba u staré paní, a mistr rád naslouchal vypravování profesora, jenž ve škole pro svou dobrotu mnoho autority nemohl sobě zjednat; ale tu v pokoji paní Zárubové míval ticho jako v kostele.

Mluvílo se o ledačem — o dávných časech, o minulosti města i domu, o vojnách, o cestách a cizích zemích.

A tu zvláště bývalo ticho. Irena ani nedýchala, a Toník, jenž sebou rád při jiném vypravování zavrtěl, seděl jako přibitý. —

Po takových besedách byla babička veselejší, a Toník míval plno snů, jezdil po mořích, lezl po horách, lital a bojoval v bitvách. —

Za to Potůček obyčejně odebral se do hospody a pozdraviv dal sobě naliti s touto introdukcí:

„Když člověk celý den přikrajuje, rád na večer dá si holbičku —“ Dal, a mlčky, usmívaje se vypil —

Jenže zlí jazykové vypravovali, že po ní nešel domů, ale v druhé hospodě s podobným úvodem znova si dal naliti, a že tentýž úvod některého večera třeba pětkrát přednesl, ovšem že v pěti hospodách, naposledy „u beránka“, kdež měl kroužek dobrých známých. — Odtud pak před desátou vracel se domů jsa nejlepší míry, hlavu vzhůru, usmívaje se a maje kované brejle na špičce nosu.

Na chodbě naslouchal; ale u paní domácí už spali, bylo tam ticho a tma. Ano, babička a vnuk spali, ale Irenu mijel sen. — Vypravování Dupalovo o cizích zemích, jež byl viděl, tanulo jí stále na mysli. Polo ležíc, polo sedíc na své postýlce hleděla ven do jasné, zimní noci; svítil plný měsíc, stříbro jeho blýštělo se na sněhu a nebe tmavomodré zářilo lesknoucimi se hvězdami.

Ale snivé děvče zapomnělo, že venku třeskatý mráz, že to snih se blýští. — Ono vidělo jen rozlité

světlo měsíce a v záři jeho vystupovaly divné stíny — budovy, věže, paláce, ale vše temné, neurčité, jako by hleděla na cizí město, zahalené šerem nočním.

Šla prostorou mramorem dlážděnou, až pak zase ocitla se na balkoně ve stínu četných sloupů, a hledíc před se viděla lesknoucí se vodu — moře, kolem budov rozlitého, jehož šumot a hukot temně až sem dorážel. — A v bledé dáli, tam, kde zář měsíce splývala s ozářenou hladinou vodní, tam nihal se cosi jako člun — teď stanul — a tichou, kouzelnou nocí zvučí duetto libých hlasů.

Ohledla se do balkonu, jehož tmou zašlehl teď paprsek, a v záři jeho spatřila krásnou, mladou dámu cizího kroje, snutně se usmívající — ach, toť živá, opravdová matička, jak ji na medalionku vidala. — Usmívá se na ni, kyne ji —

A když se Irena ze svého vidění probrala, kanuly ji slzy přes líčko přibledlé.

Měsíc zacházel, klonil se na své dráze.

Toto událo se s vnučkou paní Zárubové oné noci, když byl odpoledne před tím páter Hippolyt vypravoval o Benátkách, v nichž také po nějaký čas matka Irenina s mužem svým přebývala.

Tonik i sestra jeho znali celkem osudy svých rodičů, na něž on ne příliš často sobě vzpomínal. Za to sestra jeho nespokojena s tím, co od babičky byla slyšela, ostatní častým a pilným dolazováním se hleděla vypátrati.

Paní Zárubová bývala v rozpacích, když Irena se na matku vyptávala i na babičku a dědečka v Itálii.

Nejednou, kdy Zárubová byla hospodářstvím v kuchyni zaměstnána, nebo usnula, otevřela Irena tichounce „archiv“ babiččin, kdež byly památné věci po nebožce matce; zlatý medalionek a v něm její podobizna, jak byla za svobodna, nějaký šperk, mo-

dlitby a svazeček zažloutlých listů svázaných vybledlou růžovou pentličkou.

Modlitební kniha i listy byly psány jazykem italským, nicméně říkala v nich potichu, neznajíc ovšem ani výslovnosti. Ráda tak činila, vždyť to byla řeč její matičky, jejíž oči v té knížce tak často čítaly, jejíž ruka to písmo, nyní vybledlé, tatinkovi jejímu psala.

Dumajíc stávala nad těmi listy a vždycky jí připadlo, jak ráda by tomu všemu rozuměla. Než jak by to mohlo býti?!

Druhého dne po noci svrchu psané prohlížela opět babiččin archiv. Stála tam již chvíli zamyslená: pojednou sebou trhla a tmavým okem zasvitla jí radost. Pak složila nad obyčej rychle medalionek, listy i knihu. —

Když nazejtří odpoledne Hippolyt Dupal s vršíku, na němž kollejí piaristická i gymnasium stály, opatrně sestupoval, aby na kluzké, ledem zalité cestě neskouzl, zahledl dole u nárožního domu štihlé, asi patnáctileté děvče ve tmavém, hezkém kožíšku, jenž té svižné, útlé postavě výborně slušel. Patrně na někoho čekala. Teprve když blíže přistoupil, poznal, že to Irena, která uctivě pozdravivši, k němu se blížila.

„Aj, panenko, kam, kam? Jdu k vám —“ vital se s ní vldně a vesele starý professor.

„Velebný pane, čekám na vás —“ začala dívka ostýchavě.

„Aj, aj — snad ne nějaké tajemství?“ zažertoval Dupal.

„Ano . . .“

„Nuže upřímně, беруško, mně můžeš věřit —“

Irena pověděla ostýchavě, skoro zajíkově, mile se zardívajíc.

Dupal vyslechnuv, oč běží, hleděl udiveně na děvčátko, pak zakývav hlavou, hučel své „aj, aj“, až pak řekl:

„Koho by to napadlo. Nuže pojď, беруško, pojď — rád, rád ti udělám —“

Obrátil a zamířil opět ku kolleji, před kterou ve fortně na něj Irena čekala.

Za chvílku vyšli oba a zamířili „k rytířům“.

Dupal šel k paní Zárubové, Irena však odskočila do čisté, světlé světnice Potůčkovy, kamž chvatně, jako nedočkavě vkročila.

Když páter Hippolyt vešel do komnaty staré paní, zastal tam starého, tlustého žida Hollándra, majícího zamaštěnou čepici na šedé, nečesané hlavě. Zárubová spatřivši kněze, nějak se zarazila.

Hollánder vstal se židle a pozdraviv přichozího, pravil k paní domácí:

„Tak nebudou koupit ten nový kanafas?“

„Kanafas ne, ale nějaké plátno. Přineste mi je na ukázkou —“

Žid vzav uzlík na stole ležící kvapně odešel.

„Také jeden z vyvolených,“ usmál se trpce Dupal a usedl. „Dotěrní lidé —“

Ale stará paní zavedla o jiném řeč.

* * *

Minuly vánoce i hromnice.

Čím více jaro se blížilo, tím měla paní Zárubová více starostí. Pozorovalať, že počasí Irence málo slouží. Když pak nastal poslední zápas zimy, kdy sníh tál, časté mlhy byly a bouřliví větrové váli, bylo to mladé dívce tím patrnější.

Byla jako dechová, ale sličná!

Potůček těšil paní domácí, že všechno bude jinak, až ta nezdravá vlhkost vzduchu pomine, až sluníčko všecko prohřeje.

„Vim, co by jí pomohlo,“ pravila zamysleně paní Zárubová.

„A co medle?“

„Kdyby tak mohla tam dolů, do země své matky. Tam je teď nejkrásnější jaro, tam by se sesílila.“

„Hm, to pravda, ale ti lidé tam —“

„Ano, ano, tak se zatvrdit, ani neodepsat dceři na smrt nemocné! Ne, to není lidské! Jak pak by se těch sirotek ujali!“

„Ale kdyby tak Irenku chtěli, dala byste ji?“

„Kdyby toho její zdraví vyžadovalo — anebo štěstí —“ odtušila váhavě stará paní. „Však ještě o ni neřikali a — neřeknou! A pak nevím, jak bychom tam to děvče dostali. Tuhle jsem se jí o tom jen tak náhodou zmínila, když se mne zase na Itálii vyptávala; měl jste ji vidět! Chytla mne okolo krku, líbala mne zprudka a pořád opakovala: „Ne, já od vás nepůjdu, babičko, já nepůjdu!“

„Hodné děvče!“

V tu chvíli, co Potůček Irenu tak upřímně pochválil, potkal ji Dupal, ona od Reginy domů se ubírala. Zaslechnuv její zakašlání, zastavil ji a pohleděv jí starostlivě do něžné tváře, pravil:

„Nenamáháš se příliš, Irenko? Vidiš, snad ti to učení škodí, a babička má takovou starost.“

„Ó nestarejte se, velebný pane, mně to neškodí, a nic nenamáhá. Vždyť mně je dobře.“ A to pravila svým milým způsobem, upírajíc mluvné, tmavé oči na starostlivého kněze. — Než pro všechnu jistotu, ješ velice o její zdraví pečliv, zrušil nyní Dupal slovo Irence dané tenkrát, když v zimě na něj čekala, a pověděl paní Zárubové vše. Ovšem musila mu sli-

biti, že Irence o tom nepoví, ale toliko, že si ji bude více všimati a nedopustí, aby přespříliš zaměstnávala se prací, které se horlivě, vytrvale až dosud oddávala.

Jak podivila se stará paní uslyševši, že její vnučka učí se od zimy za návodu Dupalova, ovšem že tajně, nejvíce u Reginy, jazyku italskému, aby mohla splniti svou touhu a čísti v listech matčiných, znáti její jazyk! Proto ji nyní pilně střežla.

Jarní vody se vybouřily, větrové ztlisili, sluničko hrálo a meze počaly se zelenati.

Došlo na slova Potůčkova. Irence značně se uvolnilo. Teď často sedávala s Reginou na dřevěné pavlači, kde bylo hojně zlatých paprskův a příjemného tepla.

Když pak stromy pučely a zelenaly se a všecko kvetlo, chodívala, obyčejně s Reginou, do zámecké zahrady, přístupné městskému obecnstvu.

Bylo v měsíci máji a zase nastal svátek svatého Jana Nepomuckého. Jak obyčejně snesla Ančka s půdy světcovu sošku, koupala ji a drhla, velmi se hněvající na bezbožného Tonika, jenž několik žertovných poznámek si dovolil.

I babička jich nesnesla a posílající ho pryč, vzpomněla si, aby vzal s sebou Irenu, nebo bylo odpoledne tuze krásné, jakého toho jara ještě neměli.

Irena ráda poslechla.

Májic světlé šaty a klobouček, zamilovala s Tonikem k zámku, aby v zahradě příjemnou hodinku strávila.

Zámek byl stará, pěkná budova slohu renaissančního. Tonik a Irena musili oběma nádvořími, z nichž druhé mělo ve přízemku loubi, nade kterým táhly se v prvním i druhém patře galerie do dvora hledící.

Dnes panovalo v prvním nádvoří nad obyčej ticho. Portýr vyhříval se na sluničku, dva lokajové

kolem přeběhli ze druhého nádvoří, kdež ozvaly se veselé hlasy. Irena tam vstoupila s Tonikem. Vesedše, ihned se zastavili na loubí pod obloukem mohutných a štíhlých dvou pilířů. Spatřiliť na prostranství dvora dvě ušlechtilé, mladistvé jezdky, sedící na krásných, plavých koních. Obě dámy byly sestry; mohlť to každý na jejich svěžích obličejích vyčísti a dle šatu i dle koní na vlas stejných souditi.

Irena i Tonik znali comtessky Marii a Julii, proslulé široko daleko svou krásou. Seděly volně, graciosně v sedle, a nenuceně, vesele rozprávějice, na někoho patrně čekaly. Irena chtěla dále jíti, v toni však spatřivši opodál vchodu, vedoucího do zahrady, osedlaného koně, kterého držel štolba, zadržela sama Tonika.

„Počkáme, já kolem toho bujného koně nechci, a zrovna půjde asi někdo vsednout!“ pravila lekává Irena.

Tonik byl rád, mohlť se s chutí a déle dívati na krásného vraníka, jenž hlavou pohazoval a očima blyštěl, rozšiřuje své jako ohnivé nozdry a nohou hrabaje. V tom pohledly obě comtessky na galerii, kdež ostruhy zařinčely a zvučný, veselý hlas se ozval, a již bylo slyšeti rychle někoho se schodů sestupovati. Pojednou stanul u vraníka mladý, štíhlý pán, jenž vystoupiv na dlouhý, tesaný kámen, u pilíře stojící, nedav sobě ani třemen podržeti, do sedla rychle se vyšvihl.

„To je mladý hrabě,“ zašeptal Tonik, ale sestra ho neslyšela, hledíc plna úžasu i básně na smělého jezdce, pod nímž bujný vraník začal své dilo vyváděti.

Mladý, sličný jezdec ve tmavomodrém upjatém kabátě, přilehajících nohavicích a lesklých, jezdeckých botách nekrotil koně, ale spíše uzdu mu pouštěl a ho

dráždil. Kůň hryzaje uzdu, točil sebou, jako by se mu s místa nechtělo. Mladý hrabě vida, že sestry už zatínku bráně dojely, pobodl vraníka; ten však zaričev, vzepjal se prudce a vysoko. V ten okamžik ozvalo se u pilíře vykřiknutí.

Jezdec, neztrativ ani na okamžik klidu, strhl koně a pohledl v tu stranu, odkud ono vykřiknutí se bylo ozvalo. Spatřil rozčilením bledou Irenu, jejíž velké, černé oči dosud na něm tkvěly. S úsměvem uklonil se z lehka mladistvé, bledé divčíně — a již zmizel na prudkém vraníku branou, kterou sestry už vyjely.

Irena nezpozorovala, že Toník odběhl za jezdcem a jeho družkami se podívat. Srdečko ji posud tlouklo — nyní zakmitla se jí před očima hlava mladého hraběte; kynul jí — usmál se — Irena si vydechla.

Myslel ještě na to, co se právě bylo stalo, vstoupila do zahrady, kdež ji ovanula ihned jako na pozdrav silná vůně modravého šeríku, jehož husté keře, květem obalené, podél zdí rostly. Dlouho mezi květinami nepomeškala. Táhlo ji cos do samoty, do stínu, i zahrnula do malého lesíku, jenž hned za zahradou na druhé straně zámecké se rozkládal. Brízy, buky a habry v novém hebounkém rouše, jež jim jaro nadělilo, zvučely jásavým zpěvem ptactva. Paprsky zlatily kolébající se jejich vrcholy a pronikaly tu tam hustými korunami do libého, zeleného přitíní.

Irena usedla na lávku pod košatý buk, odkud viděti bylo na malý úval stromy porostlý; tam také hrčel potok, a padaje přes navalené skaliny, tvořil nevelký, šumný vodopád. Irena zapomněla na bratra, jenž kdesi v zahradě kamaráda zastal a s ním se tam procházel.

Zámek zmizel skorem jejím zrakům, jen starou věž, v rohu stojící, bylo zelením stromů určitěji viděti. Větrík roznášel silnou vůni šerikovou, haluze zlehounka se kolébaly, ptáci na nich zpívali a potok vedl si svou.

Irena hleděla před se, upírajíc zrak průlinou ku staré věži, opodál níž stála nahnutá střemcha. Větrík svíval bělostné její květy, jež ve proudu zlatých paprsků tichounce do hebké trávy padaly.

Mladistvá dívka hleděla na květovou pršku tiše, nehnutě, jako hluboce zadumána.

Mírná dusinka byla až dosud poupětem, byla jako tichá hladina čisté, lesní studánky. Pojednou zaslehl bleskem netušený, zlatý paprsek a poupě se zachvělo. Zavanul vlažný, vonný větrík a klidná hladina studánky rozvlnila se.

Když pozdě odpoledne Toník s Irenou domů se vrátili, byl již sv. Jan vyparáděn ve svém výklenku pod baldachýnem, uprostřed lampiček a barevných koulí Potůčkových, v zeleném loubí lipových haluzí. Vencka právě zarážel u hlavních dveří dva smrčky. Potůčka až zamrzelo, že Irenka si jeho oltáře tak málo povšimla. A když májový večer se snesl, světla zahořela a ze tmavé podsíně svatojanská zavzněla, nesešla dolů Irena, aby svým zvučným altem zpěvákům pomohla.

Nastala noc, ve starém rytířském domě všecko usnulo. V malém pokojíčku seděla Irena na loži. Bděla i snila. Kytice šeriková, kterou ji starý zahradník dal, když z panské zahrady odcházela, silně voněla.

Irena zapomněla na vše kolem. Hleděla před se jako do bledé, světlé mhy a z té vynořovaly se postavy sličných zámeckých slečen i jejich bratra. Pak

spadla zářivá mlha a dívka viděla háj nad tichou vodou, nad níž klonily se kvetoucí střemchy.

Květy jejich padaly na tichou, jasnou hladinu a v té květové pršce kmitla se opět sličná, pružná postava mladého hraběte, jenž usmívaje se, hlavou kyne.

Snad to bylo vůní šeríkovou, že takové obrazy se zjevily a že nemizejí, že Irence nějak žalno, jako do pláče — a přece ne trpko. — Nevýslovno! —

VII.

Vrchnost, jak už bylo naznačeno, byla zase na zámku. Tentokrát způsobil příjezd její více ruchu, ač ho jindy dost bývalo. Mimo starého hraběte, hraběnku, comtessy a nejmladšího syna přijel tentokrát také starší syn, jenž už po tři léta nebyl na rodném zámku.

Pokaždé, kdykoli vrchnost přijela, scházelo se u ní mnoho hostí, letos však ještě více. Přijížděloť jmenovitě často několik šlechtických důstojníků ze sousedního města, kdež v posádce sloužili. Co mladý, veselý hrabě přijel, byla slavnost za slavností, samá zábava a radovánky.

Ve městě si to ovšem líbovali, poněvadž bylo dost výdělku a peněz. Služebnictvo, ač mu práce přibýlo, chválilo si také, zvláště mladého pána, že byl tak hodný, vlídný, a což hlavního: štědrý — pravý kavalír.

V zámku měl i pěkně upravené divadlo se šatnicí hojně zásobenou. Bylo-li třeba zbraně, tu zámecká zbrojnice, plná rozmanitých a starých mečů, kordů, pušek, halaparten a pod., s dostatek ji poskytovala.

Divadlo bylo v přízemí v pravo od chodby vedoucí do zahrady a lesíku. Za dlouhý čas byl tento

chrámek Thaliin tich a zavřen. Nyni, co mladý hrabě přijel, oživila svatyně a za nedlouho ozývala se ji slova urozených herců. Hráli poprvé francouzsky, po druhé německy. Bylať sice hraběci rodina starého, českého rodu, ale tak před padesáti lety chodívalo, a, žel, podnes chodívá. —

Divadlo nebylo sice velké, ale proto dosti prostorné, aby kromě šlechtických hostí ještě jiné mohlo pojati. Vrchnost před každým představením rozeslala ve městě váženějším osobám pozvání, z nichž také jedno dodáno do starého domu „u rytířů“, pani Zárubové.

Když Irenka od babičky uslyšela, že půjdou do zámeckého divadla, přeletěl její líčko ruměnec.

„A půjdete opravdu, babičko?“ tázala se za chvilenu, jako by ani věřiti nechtěla, že by to ji mohlo býti popráno.

„Je to dost na mne, ale tys něco takového ještě neviděla —“

Staré pani nebylo toho líto, že se odhodlala vyjít z pořádku. Vidělať, že tím vnučce působí velikou radost.

Již cestou do zámku byla Irenka rozčilena a srdečko ji tlouklo živěji. Před zámkem i v prvním nádvoří bylo živěji a hlučněji než ve dne. Ze druhého dvora proudila otevřenými vraty rudá zář, jež Irenku na první pohled zalekla. Babička však se usmívala.

Na druhém nádvoří bylo jako ve dne. Galerie, všecky budovy kol rděly se v jasné mihavé záři, kterou vydávala veliká, planoucí hranice tvrdého dříví, hořící uprostřed dvora ohromnou pochodní. Kolem pak tlačili se ku vchodu hosté i úředníci, čekali lokajové. Konečně usedla stařena se svou vnučkou na sedadla v přízemí.

Irenka byla jako u vidění. Všude plno světél, všude kolem ní i nad ní plno lidí známých i neznámých, zámeckých hostí. *Jeho* nikde nespatriła.

Pak upřela svůj zrak na oponu. Viděla nějaký antický chrámec uprostřed háje. Na stupních chrámových stála nějaká vznešená, krásná žena, k níž jiná ji podobná vedla za ruku sličného jinocha, s druhé pak strany třetí ukazovala bělobradému starci ku chrámu, nad jehož vchodem stkvělo se slovo: „Ars“.

Než Irena oponu dlouho neprohližela. Čekala netrpělivě, až se vyhrne — až vystoupí on — mladý hrabě Jiří. Lekala se toho okamžiku — připadalot ji, jako by všichni věděli, že čeká, co si myslí, domnívala se, že ne na jeviště, ale na ni budou hleděti.

Již mnoho dní ho nespatriła. Ráda do panské zahrady chodila, ale od té chvíle, co v nádvoří vykřikla a hraběte spatřila, nešla tam — váhala, bála se. Což by si pomyslí, kdyby ji tam opět spatřil?

A přece by zase ráda. — Ó dobře, štěstí, že to divadlo.

Hudebníci zahráli, přešli, zazvoněno a opona se vyhrnuła.

Irena spatřila skvostnou síň, několik pánů v kabátech starodávného kroje, ve vlasenkách; mezi nimi stála comtessa Julie, již napudrované vlasy výborně slušely. Rozprávěli mezi sebou francouzsky; Irena nerozuměla. Tu vystoupil mladý hrabě! Měl sametový vyšivaný kabát višňové barvy, hedvábné bílé punčochy, napudrované vlasy, kord.

„Jako z cukru,“ šeptala sousedka pani Zárubové.

Jednali, mluvili, smáli se, až zmizeli i s nádhernou síní, místo níž vyskytla se utěšená krajina s chaloupkou u lesa; z toho vystoupil štíhlý, sličný pastýř ve slaměném kloboučku na kadeřavé hlavě. Stanul,

rozhlížeje se hovořil a tu se Irena zalekla. Zdálo se jí, že hrabě Jiří za monologu svého na ni pohleděl, a teď zase —

V tom vyběhla z chaloupky sličná, čiperná pastýrka (comtesska ze sousedního panství) a již pastýře srdečně vítá a on k ní mile, sladce hovoří, ba teď, ó, k sobě vine a k líčku jejímu se sklání. Irena přimhouřila oči a když pak je otevřela, zářily tak divným ohněm. Srdéčko jako by utichlo a na tváři zarděl se ruměncem.

Hra skončena. Hlučný potlesk bouří rozlehl se divadlem; jen Irenka seděla nehnutě, tichounká jako pěna.

Babička jí musila připomenouti, že již konec. Stará pani, vracejíc se z divadla, divila se, že vnučka tak málo hovoří; jak se prve těšila, tak teď málo libost svou na jevo dává. Doma pak sama Toníkovi více vypravovala než Irenka, která nebyla s to, aby na ledacos se upamatovala. Vždyť všecku svou pozornost věnovala těm výstupům, v nichž jednal mladý hrabě.

Pani Zárubová byla by se ještě více podivila, kdyby okolo půlnoci vstoupivši do pokojíčku, byla vnučku svou u okna spatřila.

Irena, nemohouc spáti, přistoupila k oknu, aby byla hvězdám blíže, v jejichž mihotavé záři přebírala se v pokladu z divadla přineseném. Měla obrazů, snů a co v nich záře, lesku! —

Tou dobou mladý hrabě ubíral se od večere ze kruhu vznešených, veselých hosti do své ložnice.

Byl rekem dnešního večera; ze vsad dostalo se mu hlučné pochvaly, pochlebných, přehnaných i upřímných a pravdivých posudků. Unaven ulehl na lůžko, ale nemohl usnouti. Bylo mu milo rozpominati se na dnešní večer, na vše, co se zvláště podařilo, co mile

jeho se dotklo; a tu viděl v duchu napjatě naslouchající obecenstvo, hru jeho sledující, zahledl dole ve přízemí bleďounkou, roztomilou hlavičku, na kterou se ihned upamatoval, že ji nedávno v zámeckém dvoře spatřil, viděl její dvě velkých, černých očí, any plny obdivu, s nadšením nepohnutě na něj hledí, každé jeho hnutí stopující. Rád si na ně vzpomněl, vzdalyť mu nejupřímnější, nejkrásnější pochvalu.

Myslila-li comtessa ze sousedního panství, že hrabě Jiří usíná s myšlénkou na čipernou, ladnou pastýrku — tož se věru mylila.

* * *

Druhého dne ubíral se Hippolyt Dupal k paní Zárubové. Dole ve dveřích, vedoucích na podsíň, vrazil na starého Holländra. Žid pozdravil a šel dále. Dupal však stanuv, ohledl se za ním, svraští obočí a odplivl si.

„Šelma stará!“ pomyslí si. „Ten sem nechodí jen kvůli kanafasu a plátnu. Zná vás — vy —!“

V tom zaslechl kroky na schodech. Byl to Potůček, jenž velebného pána uctivě pozdravil.

„Dobře, že jdete, mistře — na slovíčko —“ Oba mužové stáli na sini pode schody a mluvili tlumeným hlasem.

„Poroučejte, velebný pane!“

„Byl ten žid u vás?“

„Ne — to nejspíše u paní domácí.“

„Ta — ak? Neměl byste chvílečku kdy? Šli bychom kousek a pohovořili.“

Rozumí se, že Potůček ochotně svolil. Šli podsíni nahoru kolem skladu, před kterým na lavičce seděl suchý „frlegr“ s tlustým setníkem. Gauss pohledl úsměšně za Dupalem a pravil: „Takový pán,

jak se zapomíná — místo patričné společnosti volí si takového přistípkáře! Však tam nejdéle chodil!“ a usmál se podivně.

Když přátelé paní Zárubové za město se dostali, stanuli za chvíli a Dupal počal, uváděje nejprve, že židy Holländrovi podobné zná a jim nevěří, poněvadž hned v mládí přesvědčil se a potom ještě několikráte, jací to jsou dobrodinečkové, a že proto také se mu návštěvy Holländrovy u paní domácí nelíbí. Dodal, že po takové návštěvě byla ctná paní nějak zaražena, slovem, ptal se Potůčka, jak se věci mají, není-li paní Zárubová dlužna.

A když to všecko pověděl, hleděl Potůček chvíli do země, až pak strčiv okuláry blíže ku špičce nosu, pohledl přes ně na kněze.

„Velebný pane, udeřil jste, tuším, na pravou věc. Že paní domácí je dlužna, jerumine, to vím. Mnoholi, jak a co, to nevím. A jak se jí ptáti? Člověk to dobře myslí, ale v těchhle věcech nesnadno mluvit. — Ach, je zadlužena a tomu židu zajisté také — povídá se, slyšel jsem — ač lidé si z počátku mnoho mysli, ale nadarmo, zbytečně — z komára je vždycky velbloud. Mladá paní, t. j. jako ta Taliánka, nadporučíková, kromě toho drobet zlata, co darem dostala, nic jiného s sebou nepřinesla. — Co stará paní s nebožtíkem mužem zachovala, to padlo částečně v jejích nemoci, pak cesta, pak syn voják — a když se jí vrátil se ženou, s dětmi, tu ona chudák stará dala, kde co bylo. a když nebylo, nikdy neřekla: „Nemám“, ale vypůjčila se.

„Ale syn, důstojník!“

„Ah, velebný pane! Důstojník! Malá služba, skoro všecko sám spotřebuje a co mu zbylo, to matce hrozně málo vydalo.“

„Ale roli prodala, jak jsem slyšel, a má stržené peníze!“

„Kdyby Bůh dal — však račte povážít; nemoc mladé pani dosti dlouho trvala a stará ve všem nemocné vyhověla. Dělal přes moc. — Inu, měla ji ráda a pak, prosím, její ruka nebyla nikdy zavřena. V její štědrotě a dobrotě mohlo býti více míry, ale což šlechtická krev —“

„Ale jak vy to, mistře, víte? Svěřila se vám?“

„Nesvěřila, za to sem tam slovíčko padne a pak, když to člověk všecko počítá, dopočítá se, že bez dluhů to nejde. Kam by se podělo! Nájem z domu nevalný, daně — a pane, rodina, a nic se nevydělá, jerumine — toť aby člověk zešedivěl. Divím se ještě domácí paní, že je tak dost veselá, ale to je to, šlechtická krev! Nesvěří se, nenaříká, mlčí a —“

„Trpí,“ dodal vážně Dupal.

„Jerumine, tak jest!“ povzdechl Potůček.

„Třeba věděti, jak se věci mají. Běží o to, aby ten žid ji o všechno nepřipravil — což ženská je ženská, nezná se v takových věcech a věří sladkým slovům takového — eh mistře, nemohl byste přezvědět?“

„Myslím, to že pro mne těžká úloha. Na lidské řeči nedám a ji se tázati — jakž bych mohl! Ale vy, velebný pane, váš úřad, vaše postavení — jerumine, aby nebylo pozdě!“

„Aby nebylo pozdě!“ zamunlal Dupal. Obrátili se k městu. „U rytířů“ se rozloučili. Potůček šel ke koželuhovi, Dupal domů do kolleje.

Paní Zárubová byla ráda, že dnes páter Hippolyt nepřišel. Seděla ve starém, koženém křesle jako ochablá. — Ruce ji sklesly mdle na klín, šedá hlava se pochýlila a vráskovitá tvář zasmušila. Pak jako by

se probrala, pohledla k nebi a zalomivši rukama bolestně zavzdychala: „Můj Bože, můj Bože!“

Nikdo tu nebyl, jen Ančka a ta seděla v koutě na stoličce, jako by dřímala. Ale po nakloněném lici řinuly se staré služce-důvěrnici slzy.

Potůček vrací se od koželuha šel opět kolem skladu Gaussova. Setník zatím byl odešel, lavička byla prázdná. Mistr ohledl se do vnitř skleněnými dveřmi a zarazil se. Starý Holländer tam stál se suchým „frlegrem“, a pilně rokovali.

„Ah, *ten* v tom je! Jerumine, to je zle!“ pomyslí si starý nájemník a zachmuřen, starostliv o svou domácí paní, vrátil se domů.

Přišel Toník ze školy, přišla Irena od Reginy a žádný z nich nepozoroval na babičce, že by se něco zvláštního bylo přihodilo. Za to na večer ptal se ji Toník, co zas Ančce přeletělo přes nos, že je jako ze křemene.

„Nech ji, nech, je to hodná, citelná osoba — má nás všechny ráda —“

Druhého dne přišel Hippolyt Dupal jak obvykle. Usedl naproti staré paní, rozhovořil se — ale dnes záhy umkl. Pak zakašlal, začal poznovu, ale hovor vázl. I Zárubová nebyla tak do řeči jako jindy — i ona se zamlčovala, jako by se rozpakovala a váhala.

Starý přítel odešel dnes nespokojen. Na chodbě čekal naň mistr Potůček.

„Nu jak, velebný pane — jak je?“ tázal se dychtivě.

„Eh —“ trhl sebou kněz — „eh — nevím, co to se mnou bylo — sám se zlobím — ale jak, prosím vás, do toho?“

A v pokoji přistoupila Ančka k černému křeslu, ve kterém paní domácí se sklopenou hlavou seděla a tázala se s důvěrností:

„Tak jste mu to řekla? Myslím, že ne?“

„Ne — holka, nemohla jsem, nešlo to — ach já pořád myslila, že se všecko udrží —“

„A proč by nešlo?!“ tázala se skoro přísně věrná služka. „Co platno tajiti. — Za nějaký čas bude toho plné město, a tak raději dříve. Takový učený pán dovede poradit, má známé, přátele, snad by pomohli —“

„Máš pravdu, máš — až podruhé mu všechno — řeknu. — Ach což o mne — ale ty ubohé děti — kam se podějí?!“ zahorekovala stará paní, jež starosti své a zármutek toliko před Ančkou netajila.

„Bodejť o vás! Což pak vám to jedno, jiti pod cizí střechu a viděti zde cizího? —“

„Přestaň!“ zvolala stará paní a zakryla zvadlýma rukama svou tvář. To, co byla Ančka vyřkla, bodlo ji ostrým mečem. — Bez mála dvě stě let přebývali předkové její v tomto domě, a ona, poslední svého rodu, měla by zřiti, ano dědictví staleté přichází do cizích rukou, měla by je na vždy opustit, aby zemřela pod cizí střechou?! Strašné pomyšlení.

VIII.

Hrabě Jiřík seděl ve své komnatě s panem Tůmou, juristou a vychovatelem mladšího svého bratra, asi patnáctiletého.

Mladý hrabě myslil opět na nové představení v zámeckém divadle a chystal tentokráte nějakou operetku, v čemž ho hlavně Tůma, jsa dobrým hudebníkem, podporoval, též i Březina, starý regenschori děkanského kostela. Ten jmenovitě jim udal své žáčky, které by s prospěchem mohly spoluúčinkovati, a které že cvičiti bude, na sebe vzal. Na předním místě jmenoval Irenu Zárubovu.

Tůma šel městem k rodičům dotyčných děvčat požádat o dovolení, a nyní podával mladému hraběti zprávu, jak pochodil. Ovšem, že všude dobře, nebo jak by za onoho času mohli něco vrchnosti odepřít?

„Jak pani Zárubová? Jak vás přijala a co říkala?“

„Ráčíte ji znáti?“

„Ovšem, a to pro její interessantní vnučku. Starý zahradník ji dobře zná a všecko mně gruntovně pověděl. Stará pani je rytířského rodu —“

„Ano, slyšel jsem —“

„Syn její byl důstojníkem a měl za manželku dceru nějakého italského konte —“

„Romantická historie. — Stará pani přijala mne důstojně, byla však velmi překvapena tímto pozváním, a vymlouvala se, že vnučka není dosti zdráva, ale na konec svolila —“

„Vnučka byla při tom?“

„Byla. Věru, podivil jsem se tomu děvčeti. Je jako úbělová, průsvitná; a když pozvedne svých černých očí — a tak mírně, řekl bych smutně pohledne —“

„Jen dokončte —“ řekl hrabě.

„Zapomněl jsem na okamžik, že jsem u staré zemanky, a zdálo se mi, že hledí na mne mladistvá, smutná princezna, jak o ni pohádka vypravuje —“

Hrabě se usmál. Pak se tázal:

„A jak ona přijala pozvání?“

„Ach, pane hrabě, překvapila mne podruhé. Oživila pojednou, oči se jí zaleskly a začervenala se. Nemohla ani promluvit. Oh, dítě ještě, poupě v obalu, ale rozkošné, poetické —“

„Neličíte-li sám poeticky —“ dodal hrabě; větil však vychovateli na slovo a byl přesvědčen, že nepřehání.

Pani Zárubová byla hraběcím pozváním opravdu velmi překvapena. Staralať se o zdraví Irenčino, vzpomněla na rozmanité obtíže. Než vnučka sama ji upokojila, že se cítí dost silnou, a že ničeho nového na sebe nepotřebuje. Ani na zkoušky nemusila se stará paní namáhati. Irenka šla vždy s paní doktorovou, která svou dcerušku do divadla provázela.

Všem se na těch zkouškách líbilo. Zpěv šel dobře a mladý hrabě i sestry jeho jednali vlídně a laskavě, že dívky o tom doma i u známých s potěšením a ne bez chlubitosti vypravovaly. Jen Irena mlčela a povídala jen to, nač byla tážána, ač by nejspíše ze všech mohla se pochlubit. Neboť comtessy nad jiné ji vyznamenávaly, přízeň svou ji na jevo dávající. Vypravovaly o ni rodičům, a když pak o matce její a rodině její od bratra uslyšely, tu jim byla ještě zajímavější a milejší.

Irena málo vypravovala, za to tím více vzpomínala. Když bylo po první zkoušce, těšila se na druhou a tak na všechny budoucí. Večer v pokojíčku přebíhala v duchu vše, co se bylo událo, ale opět a opět vracely se jí myšlenky k mladému hraběti. Každé jeho slovo byla by s to opakovati, jak je byl pronesl.

Ale z první rozmluvy s ním ne všechno sobě pamatovala. Tenkrát se ho ještě bála. Dosud ho jen zdaleka vidala, nyní byla mu na blízku. — Hledívala naň s úctou, obdivem; když pak ho slyšela mluvit, poznala, jak je dobrý, vlídný, veselý — on tak vznešený, nad jiné vynikající. — Že je hrabětem, na to Irena ani nevzpomněla; byl ji idealem.

Babička pozorovala, že bývá teď Irenka nějak roztržita, zamyšlenější. Ráda byla o samotě, na svou mluvnicku jako by zapomněla.

Dlouho neusínala a tu jednou, bylo již hezky pozdě v noci, zaslechla najednou ve velkém pokoji Tonikův hlas:

„Babičko, co pak vám je, že pláčete?“

Irenku jako by bodl, dech se ji zatajil. Naslouchala.

Za chvílku teprv ozval se babiččin hlas. Divce se zdálo, že se třese.

„I nic, Toničku, vždyť nepláču. — Jen spi!“

Ale již Irenka vyskočila a jak byla, v sukénce, kvapila do druhého pokoje a přitulila se k babičce, a sáhla jí na vráskovité lice. Bylo od slzí vlhké.

„Vy pláčete, babičko!“ zvolala Irena líbajíc stařenu. „Proč — povězte —“

Tu i Toník přišel. Stařena usednuvši na lože objala vnoučata s obou stran k ní se tulící a tu již pláč neutajila. Vzpomnělať, že již tu dlouho snad pod tou milou střechou nebude, že dobré ty děti budou nebohé, chudé sirotky nikoho nemající.

Než chtěla jich ještě ušetřit, a nepověděla plné pravdy.

„Ach mé děti — když tak na všechno vzpomenu — na dědečka, vašeho tatínka i maminku —“

A už k sobě přivinula těšící, konejšící ji děti.

* * *

Opět zahořela na nádvoří zámeckém hranice tvrdého dříví, ozařujíc staré budovy s galleriemi i hosty scházející se do divadla. Dnešní představení bude zajisté zajímavější, jmenovitě pro matinky, jejichž dcery budou účinkovati.

Pani Zárubová slíbila Irenci, že půjde se také podívat, ale odpoledne přede hrou dala Ančce v kuchyni na jevo, že ji to rozchází.

„Co tam se mnou? Jak by mne mohlo co obveseliti a pak, každý se bude na mne dívat, každému uvidím již na očích, jak —“ a nedomluvila.

Ančka ji však podobné myšleni vymlouvala, a bylo třeba ostrosti, o kterou u ní nouze nebyla, aby stará pani se rozhodla.

Irena se jednoduše přistrojila. Měla bílé šaty beze zvláštních ozdob, v černých vlasech pentli a bílou polorozkvetlou růžičku. Však jiných ozdob jí nebylo třeba. Byla dojemně krásnou s půvaby děcka i panny.

Nastal vlažný, červnový večer.

V divadle, na jevišti hořela četná světla. Před oponou bylo slyšeti šum shromážděného obecnstva a chvilkou nástroje, jež hudebníci v orchestru ladili.

Děvčata z města sešla se v pokojíku stranou jeviště, odkudž ale záhy se rozběhla k oponě a mezi kulissy. Bylo slyšeti jejich šuškáni, tichý, tajený smích.

V pokojíku hořela svíce na malém zrcadlovém stolku. Světlo její nebylo s to, aby úplně ozářilo komnatu, jejíž dvě okna hleděla do parku.

Irena stála v šeru nejzazších kuliss. Lampa stranou na trámci připevněná vrhala kmitavé, nejasné světlo na dívku tiše a zamyšleně tu stojící. Hledala očima mladého hraběte, kterého dnes jen jednou spatřila. Pospíchal, ale zastavil se u ní a promluvil několik laskavých slov, pak odkvapil do garderoby. Cítila, že ji nějak úzko, že je rozechvěna.

V tu chvíli stanul naproti nepozorován za papírovou skalou hrabě Jiří. Pohled jeho náhodou utkvěl na Ireně a neodvrátil se tak hned. Pak vy-

stoupil a zarazil se — překvapiloť jej živé pohnutí Irenino, když jej spatřila.

Viděl, jak zamyšlená tvář její oživila, jak tmavým okem jí kmitl zášleh radosti.

„Oh dítě, dítě!“ pomyslíl hrabě. Než přece mu zalahodilo, co byl zpozoroval a co z toho soudil.

Zazvoněno. Každý spěchal na své místo, děvčata se shlukla kolem svého učitele, čekajice na výstup, jenž za nedlouho nadešel. Všecko šlo šťastně, sbor bezvadně zazpíván a hojným potleskem odměněn. Zpěvačky odešly s jeviště a rozestavily se opět různě mezi kulissami a za nimi, aby, nemajice už v tomto jednání žádného výstupu, mohly se pohodlně dívat. V divadle bylo dusno, horko.

Irenu již přemáhalo, dusíc ji na prsou, tak že nevolně dýchala. Odešla od kulissy a sestoupivši několik stupňů, stanula v pokojíčku svrchu jmenovaném. Odešla tím spíše, poněvadž hraběte neviděla, a jeho výstup, jak ze zkoušek dobře věděla, později nastával.

V komnatě bylo volněji. Otevřenými okny vanul sem čerstvější vzduch, ač zrovna neochlazoval, poněvadž bylo venku vlažno, teplo. Irena usedla u okna, před níž vydechovaly silnou vůni keře jasmínové. Za nimi, ale blízko Irenčina přízemního okna, bělal se cestička, ztrácejíc se dále v černých houštinách a mezi stromy tiše stojícími ve tmě, jež se na lesík uložila. Od jeviště sem nesly se stlumené zvuky hudby a zpěvu, vyznívajice ve tmícím se parku.

Venku však bylo ticho; ani listek, ani travička se nehnuly a všecken hlas jako by vymřel. Obloha se zatahovala.

Irena cítila, že blíží se bouře. Viděla mezi stromy, ano se daleko kdesi na obzoru zablýsklo — a teď zase!

Povstala kvapně. V tom z temna zahřmelo a ssinavá zář opět osvitila na okamžik keře a stromy, jež pojednou ve větru se zdvihnuvším sebou pohnuly a zašuměly. Irena zbledla a počala se chvěti. Chtěla kvapně odejiti, v tom shasla svíčka. Dívka neměla tu babičky, k níž by se přitulila, stála tu samojediná v polotmě, hledajíc dvěře, aby co nejdříve dostala se mezi své družky.

Za ní zahřímalo znova a silněji.

„Panno Ireno!“ ozval se hlas. „Irenko!“ opakoval tišeji a před ustrašenou dívkou stál stín, jenž vztáhl ruce před sebe, jako by tápal, a chopil se rukou Ireniných. Poznala ho po hlase a jak se zablesklo, uzřela jeho tvář i oči na ní upeřené.

Stála nehnutě, tiše, nemluvic.

„Co je vám — vy se chvějete?“ zašeptal.

„Bouře —“ ozvalo se jako větru zavanutí a dívka naklonila hlavu. Naklonila a tak bezděky opřela o prsa blízko stojícího hraběte.

I byla bouře, která v tu chvíli schvátla ji i jeho.

Irena nepozvedla své hlavy, nevztyčila se; snad zapomněla na bouři, cítila, že jí tak volno, blaze — cítila, že jí ten druhý stín blíže přivinul, a teď — políbil ji na čelo — zachvěla se — tělem jí projel žhavý, libý oheň — zavřela oči.

Byl to jen okamžik, ale v tom okamžiku byla neskonalá blaženost.

Ale políbiv hrabě Jiří se vzpamatoval.

Když Irena hlavu vtyčila a jako ve blaženém snu před sebe pohledla, ozval se jeho tichý hlas:

„Přišel jsem pro vás — moje matka přeje si vás poznati —“

„Ach nemohu — prosím vás — omluvte mne —“ zašeptala a jako znavena usedla na židli vedle stojící.

Když se z toho vidění probrala a kol se rozhledla, viděla, že sedí sama.

Z vnitra zaznívala ještě hudba, venku šuměl hustý, vlažný déšť, jímž každá travina, keř i strom okřivaly a mile sobě tušily.

Irena tu seděla s nachýlenou hlavou. I její lice svlačeno tichým pláčem lásky. — — —

Když hrabě Jiří po představení a družné večeři ulehal, nebyl tak vesel a spokojen jako minule. Myslíl na onu chvílku ve tmavé komnatce, kde za bouře objal a políbil Irenu.

„Jak jsem se zapomněl!“ vyčítal sobě, „rozrušiti takové tiché ptáče, znepokojiti je. — Ale, ach, kdo by byl odolal?“ omlouval na konec sám sebe. „Kdož by byl odolal?“

IX.

Stará Ančka, vidouc váhavost své paní, jala se přemýšleti, jak by sama ji přispěla.

Viděla, že je zle, že nic nespomůže zatajovati pravý stav věcí a že by nerozumno bylo oddávati se lichým nadějím. Věrná služka byla ráznější a odhodlanější než paní, která nerozhodností svou a jakousi nepochopitelnou důvěrou, budiž pravdě průchod dán, nebyla bez viny. Jiné však neměla. Nemajíc žádného kapitálu, nemohla, ač byla velmi dobrou a šetrnou hospodyní, za těch nehod a různého neštěstí, které ji jak živo stihlo, dluhů se uvarovati. Dluhy jsou neštěstí, její neštěstí však bylo tím větší, poněvadž byla dlužna a zapsána — židu.

Falešný stud snad bránil ji někde jinde o přispění zafukati, nad to myslila sobě, že se jí podaří malý z počátku dluh časem uplatit. — Ale jak bývá!

Prodala pole — však pozdě. — Kdyby byla v čas roli i dům prodala, ušla by všemu protivenství, ušla by strachu a starostem, jež ji každou radost otravovaly, ani klidně spát ji nedadouce.

Než jak by mohla ona prodati dům rodu svého, jak by zemřít mohla pod cizí střechou?

Stará paní lnula velikou láskou k tomu starému stavení, k němuž ji poutaly nejmilejší upomínky její i rodu jejího!

A pro tu lásku tolik trpěla a trpí, a pro tu lásku musí sobě vyčítati, že nezbude jí ničeho, ne jí, ne dětem sirotám.

Snad nikdy neuvážila jak náleží svého postavení; nyní dokračovalo samo, stavíc se jí před oči a naplňujíc srdce stařenino strachem a úzkostí.

Proto zalomila rukama, když Holländer jí kapitál z nenadání vypověděl, proto slyšel Toník v noci její pláč.

Chvillemi klesla jí mysl úplně, chvillemi upadla ve svou starou chybu, doufajíc, že snad ještě se to udrží — že není možná, aby tak v niveč přišla. A pak zase obcházela ji hrůza a malomyslnost.

Ančka věděla, že je velmi zle, než naděje se úplně nevzdávala. Prostá, věrná ta žena doufala jmenovitě mnoho od Hippolyta Dupala, domnívajíc se, že učený pán má nejen všechnu moudrost a učenost, nýbrž i peníze. Proto naléhala na svou paní, aby se mu upřímně, bez ostychu svěřila, a když bez úspěchu za nějaký čas domlouvala, tu rozhodla se sama, že všechno zjeví. Ale jak? Ji se nikterak neslušelo, aby mu za paní všechno pověděla, a pak kde? I připadla na jiný prostředek.

V neděli odpoledne, kdy babička sedřimla, a Irena meškala u Reginy, zastavila Ančka v kuchyni Antonína, ubírajícího se za město do lesíku.

Antoninu šlo tenkrát na osmnáctý rok. Byl veselý, dosti lehkomyšlný. Než v tu chvíli, kdy od Ančky slzami se zalévající a přeravaně vypravující všecko uslyšel, ukázalo se, že měl Potůček pravdu, an děl: „Lehkomyšlný, ale je dobrého, tuze dobrého srdce!“

Tonikovi bylo sice známo, že babička bývá někdy v úzkých a že je Hollandrovi dlužna, ale že by se věci takto měly, toho neměl ani zdání.

Nebyl zkušén, ale po výkladu staré služky nabyl úplného světla a smutného přesvědčení, že je nebezpečnosti u samého prahu.

Ohledl se skleněnými dveřmi do pokoje, kdež babička v černém křesle dřímala.

„Všiml jste sobě, že za ten krátký čas babičce vlasy skoro zbělely —? Chudák stará, ona by to nepřekala —“

Ančka nemohla dále a studentovi sevřely se bolestně útroby. Hleděl na stařenu, která se rodičům jeho, jemu i sestře všecka obětovala, až přišla do těchto končin. Oči se mu zalily slzami.

Ančka přerušila mlčení, vykládajíc mladíkovi svůj návrh. On ji však přerušil.

„Půjdu na žida,“ promluvil prudce, „on musí počkat, ten —“

Služka ho měla co krotit, až konečně polevil a slibil, že tak učiní, jak ona radí.

* * *

O těch trampotách a svízelných Irena nevěděla.

Od onoho představení v zámku byla všecka změněna, až i babička si toho všimla a sobě uminila, že podruhé nedovolí, aby vnučka něčeho podobného se účastnila.

„Je bez toho jako pára a všecko ji hned dojme a ji škodí,“ pravila Dupalovi, když o Ireně rozmlouvali.

Večer onen ji hluboko dojal.

Bylo ji první chvíli jako ve snu. — — Byla jako okouzlena — všecko její myšlení ku hraběti se neslo, na něj všude vzpomínala. Onen večer byl ji zdrojem blaha i zármutku. Soužilaf se, že by ho snad potkala, nevědouc, jak by k němu měla vzhlednouti — a zase toužila, prahlá po jediném pohledu. Ó jen kdyby věděla, že dobře o ní smýšlí, že si ve zlé nevykládá —!

A zase nechávala všech úvah, ponořujíc se v upomínky na onu blahou, sladkou chvíli, kdy na prsou jeho spočinula, kdy rty jeho na čele jí zahorely — A tu vkrádaly se jí do srdce slastné domnění a víra.

Nevinné, nezkušené dítě! — —

Za nedlouho pak nemusila se ani lekati ani těšiti, že mladého hraběte potká.

Jednoho odpoledne konečně se odhodlala, že půjde do zámeckého parku; vyzvala Reginu, aby ji doprovodila. Již přišly ku zdi parku, na níž kamenné sochy antických bohů a bohyň stály, an tu zahrčel ze brány kočár, tažený čtyřmi bujnými koňmi. V lehoučkém kočárku seděl pan Tůma, hrabě Jiří a mladší jeho bratr.

Děvčata stoupla stranou více ku zdi, Ireně zatajil se dech. — Sotva že byl vůz vyjel, postřehla zrakem hraběte. Sklopila zrak, ale již jej pozvedla — i uzřela, jak mladý hrabě uctivě ji pozdravil a se usmál.

A již přejel — vůz hrčel dál — až zmizel mezi domy. Regina musila Ireně připomenouti, aby šla.

Na dvoře potkaly zahradníkovu dceru, která se s nimi zastavila a je oslovila.

„Viděli jste mladá hrabata? Jedou pryč.“

„Kam?“ tázala se Regina.

„Mladší ke zkouškám a hrabě Jiří snad na cesty — teď nejprve do Prahy.“

Ještě chvíli rozmlouvaly t. j. Regina se zahradníkovou dcerou. Irena nepromluvila ani slovička, až družka její sobě toho všimla a jí se v zahradě tázala, co by jí bylo, že je nějak bleďa.

Irena se usmála a zapřela. Jindy nejraději procházela se mezi stromy v parku, tentokráte zůstala ve květinové zahradě a postavila se ku zdi, jež z venku vysokou vypadala, v zahradě však po prsa sáhala. Irena stanula tam, odkud bylo viděti na město, dlouhé předměstí i dále na pražskou silnici, vinoucí se bělavým řáborem za městem do malého návrší mezi lukami a stromy. Tam upíralo mladé děvče tmavý, zamlžený zrak — a uviděla konečně kočár, ženoucí se silnicí. Kotouče prachové zvedaly se az nim, až konečně se rozešly a kočár zmizel. i ten, jenž milé té dívce, opodál staré omšené sochy stojící, způsobil takové hoře.

* * *

Pak již nemusila se Irena parku a zámku vyhýbat. Hrabě Jiří odjel a nevrátí se tak hned, jak se doslechla. Irena se přemáhala a tajila. Bylo jí trudno, smutno, toužila, však nezpozorovali toho na ní. Často teď chodila do zahrady a sedala tam za dlouhé chvíle v parku pod starým bukem. Vítr již neroznášel opojnou vůni šerikovou, jež jí tak živě připomínala chvíli, kdy poprvé mladého hraběte na bujarém koni spatřila; střemcha odkvetla, bílé květy větrové rozeslly. A přece tu ráda sedala, hledíc ku staré věži v rohu, vedle níž nad keři jasminovými

viděla dvě okna. — Za nimi komnatka, na niž nemožno zapomenouti. Tam za šeré chvíle — —

Sem poprvé také přinesla svazeček žlutavých listů po své nebožce matce a jala se je čísti.

Z nich dověděla se mnohou podrobnost, o které babička nevěděla. Bylyť to listy mladého, romantického děvčete, jež na ville svého otce seznámilo se ve společnosti s důstojníkem Zárubou z nedaleké posádky, a jemuž odtud tyto listy psávalo, až s nim odešlo, opustivši dobrého otce, kteréhož však druhá žena, její macecha, úplně ovládla na škodu jeho i na škodu nevlastní dcery, kterou, jak z listů bylo patrno, nejen nemilovala, ale i nenáviděla.

S pohnutím čítala Irena listy své matky, toužící v nich na krutost macešinu, ličící své vroucí, až vášnivé city k mladému důstojníkovi.

A zase nazvedla od nich svou hlavu, zamyslíla se, hledíc upřeně ku staré věži v rohu, vedle níž nad keři jasmínovými viděla dvě okna.

Za nimi komnatka, na niž nemožno zapomenouti. — —

X.

Ančka radila Antonínovi, aby páteru Dupalovi všecko pověděl a o pomoc ho poprosil. Mladík ovšem byl ochoten, jenže připadlo mu, aby se také s Potůčkem poradil. Také tak učinil. Mistr byl tomu velice povděčen, a vyptal se Ančky na vše zevrubně; byl by již dříve tak učinil, než myslíval, že by mu stará služka sotva čím mohla posloužiti. I nyní byla s to, aby jen z hruba udala sumu, o kterou běželo.

Když Potůček všecko uslyšel, zalekl se nemálo a nejedno „jerumine“ vydralo se mu ze stísněných prsou.

V neděli nejbliže příští šel s Antonínem do piaristické kolleje. Pátera Dupala stihli dole v kvadratuře, t. j. v malém nádvoří, v zahradu proměněném. Jakmile je zahledl, uhodl ihned, proč přicházejí, a zavedl je nahoru do svého pokojíku, plného rozmanitého „haraburdi“, jak by pan Gauss řekl.

I Dupal se velice zalekl, když uslyšel, jak značnou sumu Holländer má půjčenu, a že dal čtvrtletní výpověď. Z vypravování staré Aněky bylo Potůčkovi zřejmo, a Dupal mu nyní přisvědčil, že suma ta z počátku ne příliš velká, jen nesvědomitostí židovou tak vzrostla.

„Co teď?“ tázal se Dupal.

„Jerumine, snadná pomoc! Kdyby tak někdo tu částku zapůjčil —“ a bezděky pohledl na Dupala.

„To je pravda — ale kdo? Věřte mně, mistře, jak rád, jak rád — ale měl jsem toho, a mám — bratry, sestry — přátely — všechno jsem to musil a musím podporovat — a pak ty věci —“ a pohledl na starožitnosti všude nakupené — „nezachoval jsem ničeho — oh, oh! — Snad se dá žid uchlácholiti?“

„Nedá — myslím na jisto, že ne. Viděl jsem ho s frlegrem a malik bych na to vsadil, že frlegr ho napichl, že bije na to, aby dům přišel do prodeje —“

„A také asi na to dojde —“

Toník svěsil hlavu.

„A dojde-li k tomu, tož Gauss nepoleví, nenechá ho žádnému — to by bylo ze všeho nejhorší.“

„Kdyby se aspoň teď někdo našel, jenž by dům z volné ruky koupil. Tak by aspoň něco zbylo. Dojde-li však na dražbu, nezbude nic a třeba ho pod cenou prodají. Myslím, že by stará paní nyní se už nebránila ho prodati.“

„To by bylo nejlepší — jenže nevím — jeruminc — jsou to kleště!“

Tonik šel s nadějí do kolleje. Důvěřoval, pevně doufal, že páter Hippolyt nějak pomůže. Nyní vracel se bez naděje. Byl sice přesvědčen, že by ten poctivý kněz pomohl, ale že opravdu nemůže.

Ach, všecko je ztraceno!

I Potůček odcházel všecek zaražený a smutný.

Druhého dne sešel se Potůček s Dupalem u paní Zárubové. Když na ně pohledla, uhodla, že se něco stalo. Ne bez okolků a váhání pověděl ji Dupal, o čem již jednali. Vložil ji, že nezbyvá, než buď peněz vypůjčiti, nebo dům prodati, aby aspoň něco se zachránilo.

Sklonila hlavu a za chvíli mlčela.

Bylo jim lito dobré, staré pani. Pak pozvedla hlavu a stisněným hlasem povzdechnuvši, promluvila:

„Peněz nevypůjčím, sotva — dělejte, jak za dobré uznáte. Já si už nevím rady, jsem stará, slabá žena — třeba ať se dům prodá — aby dětem něco zbylo —“ a nemohla dále.

Nastalo teskné mlčení. Utišivši se poněkud, začala znova, ale to již rozhodně:

„Ale sousedovi frlegrovi ho neprodám. Máte pravdu, že on to všecko způsobil, a čeká, až bych k němu přišla se nabízet. Ale toho se nedočká! Poslední Častolovská nesníží se tak velice před tím hladovým, necitelným vystěhovalcem. Nedej, Bože, aby ten cizinec v mém domě hospodařil!“

Mezitím, ani tak ve starém domě „u rytířů“ jednali, seděli v zámeckém parku Antoniň a Irena. Právě jí byl všecko pověděl. Děvče bylo jako ohromeno. Netušila, že by cosi takového se mohlo státi. Na sebe nepomyslela, ani na svou budoucnost, ale o milovanou babičku jí bylo. Nemohla uvěřiti, že by

někdo tak necitelně mohl jednati. Ona by snad dluh odpustila, kdyby byla věřitelkou, jen aby nemusila patřiti na soužení bližního a vyčítati sobě, že jí byl vypuzen z rodného domu.

A přece tomu bylo tak, přece byli takoví lidé!

Jak pomoci? Je pravda, v tu chvíli kmitl se jí obraz mladého hraběte. Je tak dobrý, šlechetný, on by zajisté pomohl! Ale je pryč, daleko na cestách, a kdyby ne, jak k němu vstoupiti?

Najednou vzhledla ku bratrovi.

„Viš, Antonine — že máme ještě dědečka a ten je bohatý — ten by mohl pomoci!“

Tonikovi se zablesklo v očích.

„Vidiš, už umím dost vlasky — napíšu mu list. Bydli na své ville a ne-li — však on ho list dojde!“

„A nepomůže-li?“

„Pomůže, pomůže! Je hodný, vim to z maminčiných psaní.“

Mládež snadno se nadchne a uvěří blysknavé naději. I Antonínovi zasvitla blahá naděje a počal důvěřovati.

„Viš, Ireno, co bude ještě lepší? Já k němu dojdou sám!“ zvolal nadšeně a oči mu jen hořely. „Vydam se ihned na cestu, dojdou v čas, a to by bylo, aby ještě pak mne oslyšel!“

„A škola?“

„Co škola! Babička je mně milejší —“

Veseleji vraceli se domů. Tonik již cestou odběhl do kolleje a nezastav Dupala doma, čekal, až přijde.

Kněz vrátiv se a uslyšev plán mladých lidiček, zakroutil hlavou. Po chvíli pak promluvil:

„Viš co, Antonine — vy jste hodné děti. Prozatím nechť napíše Irenka list — ostatní uvidíme.“

Tonik odcházeje od babiččina přítele, myslil sobě:
 „Snad se mu to nezdá, ale ať je jakkoli, třeba
 bych měl utéci a cestou žebrati musil — půjdu.“

* * *

I napsala Irenka list; páter Hippolyt, jenž vlasky rozuměl, přečetl jej a byl dojat, i oči mu zvlhly. Řeč sama nebyla bez vady, ale prostota a hluboký cit, s jakým byl psán, působil neodolatelně. Irena mluvila k dědečkovi s úctou, s dětinnou důvěrou. Vypravovala mu o české babičce, jak se její matky, ji a bratra ujala, vypravovala, v jakém je nyní skličení a prosila o pomoc. Odvolávala se na jeho dobrotu, o které matka její vděčně ve svých listech mluvila, a prosila, aby jí vadné psaní prominul, že sama, téměř bez učitele učila se jazyku vlaskému, aby poznala řeč matky své.

Hippolyt Dupal vzav list, odebral se k děkanovi a vyloživ mu sub rosa stav věcí, prosil ho, aby k listu přidal ceduličku, svou rukou psanou a pečeti opatřenou, ve které by potvrdil slova vděčné vnučky. Pan děkan rád tak učinil.

Netrpělivě, dychtivě, s horečným napjetím očekávali Antonín a Irena odpověď z Italie.

„I to není nic platno!“ tvrdil student. „Což list! Snadno se ztratí a má jen jednu adresu. Měl jsem hned jít!“

Zatím jednala paní Zárubová dle rady svých přátel. Ale stalo se, jak oba tušili. Peněz nevypůjčila. Přišloť do hlasu, jak je zadlužena, že ji není pomoci a že dům bude najisto prodán.

Dověděla se najisto, že tyto řeči jmenovitě Gauss roztrušuje a každému o tom povídá.

Nezbývalo než dům prodati. Ale komu? Potůček se dost nachodil a vyjednával, než nadarmo. Jedni řekli, že co by s domem dělali, když jim ho není třeba. Jiní, že je starý a že oprava by více stála, než co by za něj dali, že by to nebyla žádná spekulace, mnozí pak všelijak se vymlouvali, litující dobrou, starou paní; v pravdě však čekali na dražbu, počítající, že starý rytířský dům laciněji se jim dostane, než by se stalo, kdyby nyní ho koupili.

Den míjel za dnem, týden za týdnem a každý smutněji, poněvadž s každým nějaká naděje hynula a blížila se víc a více ona rozhodná, smutná chvíle.

„Jerumine, psaní nejde —“

„A nepřijde!“ dodal Dupal. „Ubohé děti!“

„Psaní buď nedošlo, buď nepomohlo!“ tvrdil Toník co den rozhodněji. „Třeba tam dojít, dokud čas!“

A když mu to Dupal a Potůček vymlouvali, řekl jim do očí, že ho tady už nikdo neudrží, že raději uteče. Konečně i Dupal i Potůček chytali se té naděje a svolili. Irenka se teprve nyní, když přišlo do tu-
hého, lekala. Strachovalaf se o bratra. Ale odpověď nepřicházela a neštěstí blížilo se kvapem. I Ančka po mnohém mluvení získána. jen babička o ničem nevěděla. Neřekli ji ničeho. vědouce, že by pro živý svět mladého hochu nepustila do širého světa. Ustanovena poslední lhůta, do které se mělo na list čekat. Zatím sehnali pro všechny případ Dupal a Potůček, co mohli Toníkovi na cestu, Irenka vzala z babiččina „archivu“ něco skvostů, co zbyly po matce a mezi nimi zlatý medaillonek s podobiznou matčinou, „aby se měl čím prokázat“, jak Dupal pravil. Za tou příčinou uchystal si Antonín také několik listů matčiných. Ostatní nutné listiny opatřil mu pater Ilippolyt.

Nastal den, kterého měla odpověď přijíti.

Přijela dilizance — ničeho nepřivezla. Na večer šel Toník do kolleje, kdež mu dal Dupal dobrá poučení ze své zkušenosti a rozžehnal se srdečně, pohnut jsa, s odvážným mladíkem.

Večer seděla vnoučata dlouho s babičkou. Když Toník vstal, aby ji dal dobrou noc, odešla Irena kvapně do pokojíčka a plakala.

Antoninovi se hlas zachvěl, když babičce přál dobrou noc, ale přemohl se.

Časně z rána, bylo okolo hodiny třetí, ustrojil se tiše a rozloučiv se tiše s Írenou a pohlednuv na spící babičku, vyšel ven. Na chodbě ho čekali Potůček s vakem, který mu doma připravil, a Ančka. Plačíc sestoupila se schodův a otevřela dům, plačíc a žehnajíc rozloučila se s vnučkou milované paní své.

Svítilo. Bylo chladno. Na nebi hasly hvězdy, na východě zjevil se světlý pruh. Před starým domem „u rytířů“ stanuly dvě postavy: mlčící, zamyšlený Potůček a rozechvěný Antonín. V prvním patře otevřelo se okno mezi vypouklými rytíři a fantastickými arabeskami, na nichž se první zásvit denní chvěl, a v okně zjevila se Irenina bledá tvář, vroubena volným černým vlasem.

„S Bohem!“ zavznělo stlumeně z ulice.

„S Bohem!“ zavzněl třesoucí se hlas nahoře a pláč ho udusil.

Město spalo. Tichým náměstím ozývaly se kroky Antoninovy a mistra Potůčka, jenž ho kus cesty vyprovázel. Irena hleděla teskně za nimi; a když zmizeli, když dozněl ohlas jejich kroků, sklesla na kolena a položila hlavu na bílé, suché ruce.

Potůček a Toník statně kráčeli, opakující sobě znova, na čem se s páterem Hippolytem byli dohodli. Týkalo se to cesty samé, dopisování za té doby,

dědečka italského i lhůty, do které nejdéle by mělo rozhodnutí dojiti.

Konečně se Potůček zastavil. Rozloučili se. Mladý Záruba, vzav svůj uzlík, vykračoval si statně i rychle. Průvodci jeho, stoje dosud na místě, kde se rozloučili, hleděl za ním, utíral si svrškem dlaně s očí slzy a z hluboka povzdechl: „Jerumine, tohle bych nedokázal! Je to hoch!“ A obrátil se se smutnou myslí k domovu, věda, že ho čeká ještě smutnější divadlo.

Darmo povídati o leknutí a zármutku staré paní, když nebylo už možná zatajili, kam Toník se odebral.

Jak ujednáno, přišel po snídani Dupal; nebo Potůček nechtěl to sám na se vzíti a s Irenou a Ančkou nemohli na první okamžik starou paní nechati.

Lekla se, zahorekovala, pak se i rozhněvala a v záchvatu svém neušetrila ani Dupala, vytykajíc mu, že k tomu neměl nikterak svolovati. Ale když ji domlouváno a jmenovitě Dupal vyložil, že Antonín nevydal se v žádné nebezpečení, ukonejšila se poněkud.

„A jak ten ubohý hoch ho najde — a jak se s těmi Taliány smluví!“

Irenka vyznala se, že od té doby, co se rozhodl, učil se s ní vlasky a že si vzal s sebou její mluvnici, kterou měla od pátera Dupala.

„A necht — nic tam nepořídí. Když ani nemocné matce neodepsali —“

Tu zase Irena vyložila, jak se to stalo asi vinou macešinou, že sám dědeček je hodný, jak se z listů matčiných přesvědčila.

„Ale rok, rok je ztracen!“

Tu zase Dupal těšil, že, poněvadž není daleko do konce školního roku, že všecko se spravi a že již Tonika u pátera rektora jak náleží a řádně omluví.

Nicméně dala se stará paní opět do pláče, vzpomenuvši sobě na obětovnost svého vnuka.

„Ubohý hoch! Zlaté srdce! Co udělal pro babičku!“

Pak opět sama sobě vyčítala, že ona, ona jen všeho je původou, takže Irena i Ančka měly ji co konejšiti.

Městem rozlétla se záhy o tom zpráva, co se ve starém domě „u rytířů“ stalo. Nechtěli tomu věriti, že by mladý student takové cesty se odvážil, a přece musili uvěřiti. Klevetnice městské nabyly tím ovšem neobyčejné látky, která jim poskytla příležitost, aby ukázaly svou vynalézavost a obrazotvornost. A věru, vymyslíly celý román o smutných poměrech paní Zárubové, o italském knížeti, otci její nevěsty, že psal, aby mu poslali vnučku nebo vnuka atd.

Mnozí tomu nevěřili; tak i Gauss, „frlegr“, uslyšev o tom, usmál se jen jízlivě a pravil: „Tonouci se stébla chytá. Přejme ji to.“ A při tom pomyslel: „A ne se poddat! Nepřišla a už nepříjde. — Budiž! Uvidíme, jak jí bude, až se bude klidit. A nic ji už nepomůže!“

Za čtrnácte dnů přišlo od Antonina psaní.

Všichni se nemálo zaradovali, že je zdrav a dobré myslí, že se mu dosud nic zlého nepříhodilo. Zmiňoval se také o listu, který zaslal z Vídně, ale o tom u Zárubů nevěděli. Patrně nedošel.

Ančka co den chodila do kostela, babička měla starou modlitební knihu na klíně a prosila Boha za Tonika, aby ho opatrovati ráčil.

Pak přišly ještě dva listy, plné bodrosti a odvahy. Toníkovi se vedlo cestou dobře. Kdykoliv psaní přišlo, byl ve starém domě pravý svátek. Potůček a Dupal sešli se u paní Zárubové, vedle níž Irenka usedla a list hlasitě předčítala.

Aněka stojíc v pozadí, vždycky plakala a milý hlas čtoucí divky přerušovalo časté, obdiv vyjadřující „jerumine!“ Potůčkovo.

Týdny minuly a vyprchávala lhůta, ve které měla paní Zárubová Holländrovi zaplatiti.

Za ten všecken čas Irenka byla k habičce zvláště pozornou. Nejednou pohnuta její starostlivosti a něžností, přivinula ji stařena k sobě a libajíc ji, skropila její bělounké čelo slzami.

„S tebou by, беруško, bylo nejhůře,“ zalkala. „Toník je smělý hoch, ten by již nějak světem se protloukl — ale ty — ty —“ A pohlednuvši ji do tváře, pravila: „Ty zase hubneš, tratiš se. To máš z toho, že pořád u mne sedíš. Jdi — jdi si ven do zahrady!“

Když pak Irena tam odešla a na své místo pod buk usedla, ovládly ji vždy teskno a žal.

Myslila na babičku, na bratra v daleké cizině — kde ještě byl někdo — Kdyby se tak hrabě Jiří s Toníkem setkali — on by mu poradil, pomohl, zeptal by se snad i na ni. Ach, vzpomene-li sobě někdy na ni? Kdyby věděl, jak na něj myslí, vzpomíná!

A zase zahleděla se k oknům nad jasminem, dávno již odkvétlým. Odkvětlo již skoro vše v zahradě, žár letní minul, listi vadlo a tu a tam již žloutlo, padajíc tiše k zemi. Zahradou i parkem vanul studenější vítr.

A přece ještě často bylo viděti mladistvou, bleudou divčinu černých vlasů, černých očí, sedící pod starým bukem, ana zamyšleně, smutně před se hledí.

XI.

Tak ve strachu a naději ubíhal čas. Již, již nastával den, kterého měly býti peníze vyplaceny, a z Itálie nepřicházelo psaní. Všichni trnuli a co den chodila Ančka nebo Poľůček na poštu, kdy dilizance přijela, až tři dny před osudnou chvílí přinesla věrná služka list, který Irena třesoucí se rukou otevřela. Všichni kolem hleděli na ni upřeně, dychtivě, jen babička seděla tu se skloněnou hlavou, jako by čekala svůj ortel.

List zněl následovně: „Po mnohých překážkách i mnohém bloudění dorazil jsem do osady, kde má dědeček svůj zámeček. Dědečka jsem nezastal, odjel nedávno do Meranu. Pospíchám za ním — vymozte si ještě krátkou lhůtu. Ze zámečku odnáším si dobrou naději — jen si vymozte ještě lhůtu. Jsem zdráv. — Pozdravení všem! Jen doufejte, drahá babičko, i ty, drahá Ireno!“

Babička zakryla sobě tvář, Ireně vyhrkly slzy.

„Statečný, dobrý syn!“ pravil Dupal. „Naděje je, teď všechno záleží na židovi.“

Brzo na to odešel. Soumrak ukládal se na město. Dupal neodebral se do kolleje, ale zamířil do tmavé uličky, kde bydlel Holländr. Kněz ohlednuv se opatrně na všechny strany, vklouzl k němu. Žid, starý mládenec, seděl po tmě. Poznav, jaký to vzácný, neobyčejný host k němu zavítal, rozžehl světlo. Dupal ani neusedl a jal se hned jednati.

„Pozejtří dopadá čas, paní Zárubová má vám zaplatit —“

„Ano.“

„Nemohl byste ještě počkati jen krátkou dobu?“

Žid začal vykládati, že nemůže, že mu třeba peněz.

„Jen dva měsíce počkejte, paní Zárubová má naději, má jistotu, že do té doby peníze obdrží, a vynahradí vám, počkáte-li.“

Naděje na laciný zisk obměkčila Holländra.

„Peněz sice potřebuji, velebný pane, ale udělám, co bude možná; ohlednu se zítra, abych sám si peníze vypůjčil. Račte zítra přijít, nebo přijdu sám k paní Zárubové, a povím, bude-li mně možno počkat.“

Dupal odcházel s malou nadějí. Věděl, že Hollandrovi není peněz třeba, že v tom je nějaká spekulace. A dobře tušil. Sotva že odešel, sebral se žid a vklouzl ke Gaussovi. Pověděl mu vše.

„To se nesmí stát!“ a frlegrovi zasvítily šedivé oči, „dám vám, co jsem vám slibil a přidám nejen to, co by vám nahradili, ale více, nebudete mít škodu.“

A jednali ještě chvíli spolu. Holländer odcházel od Gaussa všecek spokojen. Kšeft se mu výborně, bez velkého namáhání dařil.

Druhého dne oznámil Dupalovi, že mu jest staré paní lito, ale že peněz nesehnává, nemůže čekat — a zadal žalobu.

* * *

Záležitost Hollandrova byla nad očekávání brzo vyřízena, až konečně ustanoven den, kterého dražba na dům paní Zárubové měla býti odbývána.

Hippolyt Dupal vzdával se již veškeré naděje. Nebylo možná, aby do té doby Antonín přišel. Na nejvýše, kdyby dobře byl pořídil, že by peníze poslal. Než tolik doufati se starý kněz neodvážil. Odpoledne před dražbou meškal ve svém pokoji. Dlouho přecházel všecek zasmušen. Konečně zastavil se, vzpřimil hlavu. Rozhodl se. Přistoupiv ku staré skřini, rozevřel

ji a vyňal nevelký kožený vak a několik škatulek. Z váčku vysypal hromádku stříbrných peněz na stůl, větších, menších, tlustších, tenších. Pak otevřev škatulky, vyňal z bavlnky několik lesknoucích se zlaťáků větších, menších, tlustších, tenších. Všecky peníze vysázel na stůl a opíraje se o pravici, stál nad nimi nachýlen, jako by je počítal; pak smutně zavzdychav, shrábl je a vložil do vaku. Schoval jej do kapsy svého velkého, volného kabátu, vzal čepici a španihelku a odešel.

Na večer pak seděla paní Zárubová s Irenou a Potůčkem v pokoji. Všichni smutně mlčeli.

Mistr byl právě na vyzvání paní domácí pověděl, co se ve městě vypravuje.

„Bůh vi, jak se to rozeslo,“ řekl. „ale všude si to povídají, že frlegr dům koupí. Snad někde něco řekl, že ho žádnému nenechá, že ho musí on dostat. A také tomu věří, říkajice: „Toť se rozumí pro něj má ten starý dům cenu — to ho zajisté nikomu nenechá, a kdo by také mermomoci se o něj dral?“

To byla smutná novina.

Ale veselejší přinesl páter Hippolyt, jenž právě vstoupil. Když ji oznámil, chytil ho Potůček za ruku, tiskna mu ji vře a zvolal:

„Jerumine, velebný pane, vy jste zlatý muž!“

Paní domácí vztáhla k němu ruce, chtěla něco promluvit, ale nemohla

„Dovolte, to je jenom naděje — ale snad dá Bůh —“

Té noci babička ani oka nezamhouřila. Irena usnula pozdě a měla zlé, smutné sny. Když záhy se probudivši přišla do pokoje, byla již babička ustrojena. Ančka právě zatopila.

Bylo ticho, smutno, jako před nastávajícím pohřbem.

Zplanul jasný podzimní den.

Jindy chodivala Ančka do kostela, dnes ani z domu se neodvážila. Babička seděla ve křesle, tichá, jako odevzdaná, vedle ní bleďá, rozčilená Irena. Co chvíli dívaly se na staré hodiny. Minula osmá, a o deváté —

Babička právě vstala, chtěla dále od okna. V tom se zarazila a zůstala nehnutá jako socha; Ančkou to trhlo, Irena vstala.

Venku ozval se temný rachot bubnu. Na to pani Zárubová zapomněla; i tomu neušla!

Chtěla odejiti, však nebyla s to. Nohy jako by zdřevěněly. Buben rachotil, teď umkl, a sem až zazníval hlas úředního sluhy, vyvolávajícího, že dnes o deváté hodině v radnici bude odbývána veřejná dražba na dům č. 110., patřící Anně Zárubové. —

Vyslechla všechno ubohá stařena, a když hlas už umkl, stále ještě neslyšíc ani Ireny, jež těšíc ji k ní se vinula, ani staré Ančky.

Po jedenácté hodině vycházel z radnice hlouček lidí. Napřed vyběhl Gauss všecek žlutý od zlosti. klna a prudce rukama rozkládaje. Několik jeho věrných ho obklopovalo. V tom kmitl se před nimi Potůček.

„Již běží ji to zvěstovat, ta dratev usmolená!“

A skutečně běžel Potůček pani domácí oznámit, že její dům prodán a že ho koupil — Hippolyt Dupal na jméno svého bratra. I vypravoval, s jakou jistotou tam „frlegr“ přišel, jako by dům byl už jeho, jak posměšně se velebného pána tázal, bude-li také kupovat, a on že klidně odlušil, „že ano — pro svého bratra.“

„A když došlo, aby vadium se skládalo, a pan páter je pěkně složil, trhlo to Gaussem. Myslí si, že to nemožné, a teď poznal, že již tak snadno a lacino dům se neprodá. I nastal boj: Gauss zvolna

podával, pan páter rychle přidával, až došlo na takovou sumu, které se lakota Gaussova lekla. Byl by rád naschvál dům koupil, ale lakomost jeho byla větší — a tak přiklepli dům bratru pana pátera —

Oni o vlku a vlk za humny — Hippolyt Dupal vstoupil.

„Na polovic vyhráno!“ pravil usmívaje se. „Dům je zase váš, ctná paní, a než dojde k placení, dá Bůh, že to zase nějak se sprostředkuje a skoncuje.“

Prodalť totiž, aby dražby účastníci se mohl, nejmilejší svou sbírku starých mincí stříbrných a zlatých, svůj poklad, ovšem že pod cenou. Byla to veliká oběť a ještě větší odvaha. Počítalť, že až ve dražbě dům koupí, že uplyne přece nějaký čas, než dojde ku poslednímu jednání s věřiteli a ku placení. Za ten čas, tak doufal, přijde rozhodná zpráva od Antonína, do té doby budiž všechno Bohu doporučeno. Bude-li pomoc zabezpečena, žid ještě rád počká — a neprijde-li pomoc, cestoval-li Toník nadarmo, pak — musí stará paní z domu; budeť relitace a on bude mít škodu a výsměch k tomu.

Na všechno se odvážil.

Neštěstí nechodívá samo — ale někdy, ovšem že velmi zřídka, bývá také tak se štěstím. V den dražby vyjasnilo se poněkud paní Zárubové. A druhého dne došel pátera Hippolyta balik, který, všecek jsa rozechvřen, rozbalil.

Byl od Toníka, jenž posýlal peněz více než jich bylo potřeba. Třesoucí se rukou sáhl professor nejprve po listu. Toník oznamoval, že konečně stihl dědečka a že se přímo k němu obrátil. Ukázal medallionek, listy i ostatní věci, vypravoval o matce, co věděl, až starý pán se rozplakal a k prsům ho přivinul. I vypisoval všechno podrobně o dědečkovi, jaký je hodný a dobrý a že dceru svou, matku Antonínovu

a Ireninu, oplakal, mysle, že zemřela. Listů jejich neobdržel, proto nemohl odpovědět. Toník vyjadřoval své domněni, které se zajisté potvrdí, až déle tam bude, že druhá paní dědečkova, která před rokem zemřela, a na kterou již matka ve svých listech toužila, že ta všeho byla příčinou. Dědeček je sám, an mu syn ze druhého manželství nedávno zemřel. — „Nejvíce těší se na Irenu,“ psal Toník, „poněvadž jsem mu řekl, že je jako nebožka maminka. Povidal také dědeček, že v Itálii Irena sesili a se uzdraví a babička také, ale já myslím, že naše drahá babička z rytířského domu nepůjde. Dědeček ji děkuje zatím za všechno, co nám prokázala, a posílá tímto peníze, aby dům zachovala. Doufám, že peníze ještě v čas přijdou. Přijel bych sám ale dědeček je churav a nechce mne pustit. Mám ho rád, a je tu krásně, tuze krásně, ale přece byl bych raději mezi vámi a sice v tuto chvíli. Rád bych viděl babičku, Irénku, Vás, ctěný pane professore, Potůčka, jehož „jerumine“ až sem slyším, Ančku a všechny. Však dá Bůh, že se brzo s vámi shledáme a těším se již — těším —“

Hippolyt Dupal našel ještě jeden list, adresovaný paní Zárubové. Ihned přepočítav peníze, zavřel je a kvapil „k rytířům“.

Začal zvolna. ponenáhlu, až konečně pověděl plnou pravdu.

Stará paní byla u vidění. tiskla k sobě a líbala Irenu, povídala něco Dupalovi, ale nemohla říci. — Ančka zase plakala — A již tu byl celý dům, dolejší muzikant, Potůček se ženou, dcerou i Venckou a všichni obstoupili paní domáci, srdečnou radost na jevo dávající.

A tu páter Hippolyt vzav Toníkův list, četl jeho vypravování o cestě, o tom, jak dědečka našel a s ním

se shledal a vše ostatní. Nejednou mezi tím ozvalo se Potůčkovo hlasité „jerumine!“

„Rád bych viděl babičku, Irenku, vás, ctěný pane, Potůčka, jehož „jerumine“ až sem slyším —“

„I ta šelma — on toho pokoušení nikdy nenechá,“ zasmál se mistr a slzy leskly se mu v očích jako všem ostatním.

Z listu paní Zárubové adressedovaného dověděli se, že Irenčino psaní přišlo příliš pozdě do rukou dědečkových. Byloť zasláno na jméno jeho do villy, ze které byl již do Meranu odjel. Správce pak divnou nehodou list založil a tak dostal ho dědeček zrovna den před tím, než Antonín přišel.

„Vypravoval mně dědeček, jak plakal, když list přečetl a že chtěl, ač churav, druhého dne odjetí, aby svá vnoučata vyhledal; v tom jsem přišel já.“

O Irence by pořád mluvil. „Tať jako její matka — poznávám ji z každého slova — oh, že jsem se dal tak zaslepit, tak opanovat!“ a to jsou jeho slova. a domnívám se, že to poslední týká se jeho druhé manželky.“

Tak byl starý dům „u rytířů“ zachráněn a poslední z Častolovic nemusila pod cizí střechu.

Bylo řečí, rozumu na lavičce před skladem tabákovým i po celém městě; co pravda, skoro všichni to staré paní přáli, jen soused nedostal div žloutenku. Z počátku nechtěl tomu ani věřit, ale brzo přesvědčil se u samého Holländra, jenž všechny peníze na halír obdržel. Hněv páně Gaussův svezl se nyní na Hippolyta Dupala, ale ten pro to nerušeně radoval se, že věci tak šťastně se skončily. Radost jeho dovršena tím, že ještě v čas mohl svůj poklad starých mincí zpět koupit a jím zase nadále se těšiti.

A což teprve počátkem zimy!

Z nenadáni přijel Antonín. Dědeček, nemoha se Ireny dočkat, chtěl sám do Čech, ale jsa churav, musil odjezd odkládati ze dne na den; až když zima nastávala, uznal, že nemožné mu na tak dalekou cestu se vydati. Vida však, že vnuk po domovu a svých toužích, pustil ho napřed.

Toník byl tu a přinesl Dupalovi věci, nad kterými radostí trnul: právě etruské dvě vázy, na sto vzácných minci řeckých a římských a některé starožitnosti z Pompejí.

„To vám dědeček posílá, a zve vás, abyste co nejdříve přišel si jeho sbírku prohlédnout —“

„A jak, že mne — proč mne?“ tázal se Dupal.

„Vy, náš příteli, náš otče!“ a Toník chopil se ruky professorovy.

XII.

Toníkovi, o nějž se babička byla tolik strachovala, nebyla daleká a namáhavá cesta nikterak na škodu, naopak: sesílil a všichni se divili, jak zmužněl a statným se stal. Za to Irenka po tu dobu značně zeslábla, tak že si toho nejen starostlivé oko babiččino, ale také jiných i cizích povšimlo. Pani Zárubová těšila se tím, že děvče se dosud mnoho soužilo, nyní však, kdy všechna těžkost a svízele zmizela, že Irence se opět uleví.

Než přepočítla se, Irenčino zdraví se sice nezhoršilo, ale nelepšilo se také.

„To je tou zimou, tím časem, jaro všecko spraví,“ těšil opět Potůček.

Ale když Irena začala pokašlávati, lekala se stará pani velmi. Irenka sama ji vyrážela a byla dost veselá. Ovšem neměla babička ani zdání o tom, nač její vnučka myslivá.

Ted, když všecka starost o babičku minula, tím častěji upadla ve své sny a blouznění. Zpráv bylo pořádku. Zaslechla od Reginy, že mladý hrabě na jaře opět přijede.

Počítala měsíce, dny, čekala na jaro jako květina na boží sluníčko. A bylo ji ho třeba, nebo kdyby tak nadále bylo — —

Toník zase chodil do gymnasia a učil se při tom pilně vlasky.

Listy dědečkovi psala hlavně Irena. Bylo patrné, že starý konte je rád čítává; sám se vyznal v listu, že se jimi těší, a vyzýval, aby Irena ještě častěji psala a raději aby již sama s Toníkem a babičkou přijela.

Ale dívka po jižní zemi tuze netoužila, ač by dědečka ráda spatřila a poznala. Bála se, aby, až by laštovičkou k jihu spěla, neminula se se statným sokolíkem, jenž brzo k severu zamíří.

Jak toužila, aby ho opět spatřila! Ach, její duši toho třeba, nutno jako květině paprsku slunečního!

Tu pojednou, bylo právě po radostných vánocích, rozneslo se městem, že mladý hrabě Jiří má nevěstu, nějakou hraběnku z Rakous, a že co nevidět, snad už v masopustě, bude svatba.

Co se dalo v duši Irenině?

Mlčela, tajila se a soužila. Byla smutnější, tišší a jen časem vyjasnila se její bledá, krásná tvář, kdy v mysli nabyla vrchu lřpytná naděje, že zpráva o mladém hraběti je lichá. To bývalo jen pořádku.

Paní Zárubová radila se s Dupalem, Potůčkem a všichni shodovali se v tom, že zdraví mladé dívky je valně porušeno. Stará pani začala doktoriti. Zavolala lékaře, jenž Irenu soužil všelikými odvary a prášky. Pila, užívala všecko poslušně, těšíc neustále babičku, že není tak zle a že není třeba se starati.

A nebylo dobře a bylo se co starati.

Za nedlouho přišla určitá zpráva, že mladý hrabě bude o ostatcích ve Vidni slaviti sňatek. A když ten den nastal, slavili ho na zámku i ve městě střelbou, ohňostrojem a osvětlením. V zámku byla veliká hostina, ku které byla pozvána veškerá kollej piaristská i honorace městská.

V tu dobu musila Irenka ulehnouti.

* * *

Medicinský věhlas Potůčkův se tentokráte jen částečně osvědčil.

Přišlo jaro. Irenka neozdravěla, ač se jí poněkud uvolnilo. Aby podnikla dalekou cestu k dědečkovi, jenž ji neustále k sobě zval, na to nebylo ani pomyslení.

Hippolyt Dupal napsal mu konečně list, ve kterém mu oznámil, jak je v pravdě s Irenkou.

Jednoho májového dne bylo ve městě všecko vzhůru. U staré, středověké brány stála jiná, čerstvě zelená, plná květinových věnců, fáborův a vlajících praporů. Taková též klenula se před zámkem. Od brány ku bráně bylo plno lidí: banderia, střelci, cechové, školní mládež, zvědavci staří i mladí, všude šumu, všude hluku. Všichni se sjeli a sešli, aby uvítali, uviděli mladého hraběte a jeho manželku, kterou poprvé na zámek svých otců přivázel. I dočkali se ho; uvitaci řeči šťastně odbyty a všecken průvod bral se náměstím k zámku. Hudba hrála, hmoždiře hřímaly.

Hrabě úsměvem děkoval i zástupům kolem povozů i měšťanům i měšťankám u oken svých ozdobených domů slávu volajícím.

Tam v tom žlutavém domě s průčelím tak zvláště ozdobeným, na kteréž se mladá hraběnka ohledla,

viděti v otevřeném okně milou stařenu a vedle ní jako bílou růžičku, dívku sličnou, ale bledou, chorobně bledou. Nevšímá si ničeho, nevidí zástupů — ale hledí vstříc povozu hraběcímu — Již se přiblížil: pohledla na hraběte, pak zpytavě na jeho manželku — a zase tkví její zapadlé černé oko na sličném manželu.

I on ji spatřil a zalekl se.

Všichni tu shromáždění jásalí a volali slávu novomanželům. ale nikdo tak nepřál z té duše, ze srdce mladému hraběti, aby byl šťasten, jako Irena, hledící upřeně, s nevýslovným pohledem za kočárem, jenž zanikal v pestrém, hlučícím zástupu.

* *

Když konečně dědeček z Italie přijel, Irena již zase ležela. Bylo smutné shledání. Starý konte sotva že našel vnučku, živý obraz své nebožky dcery, již měl s ní se loučiti.

Irena tak seslábla, že nebylo možná, aby dalekou cestu na jih nastoupila, a pak už bylo vůbec pozdě.

Z dědečka se radovala a těšila se, že s ním, až jí bude poněkud lépe, odeběře se do rodiště své matky. Rozmlouvala se starcem o ní; vypravoval jí o jejím mládí a zase líčil villu a park kolem ní, kde matka ráda meškala a kam také Irenka se podívá. Starý pán u hlav, babička u nohou — sedávala klidna na oko, usmívavě rozmlouvající, těšící, ale staré srdce trpělo nevýslovně.

Irenčino lice tichou radostí se ozářilo, když uslyšela, že mladý hrabě dal se ptáti, jak je s jejím zdravím.

Jednou zeptala se tiše Reginy, jaká je mladá hraběnka, a když uslyšela, že dobrá a hodná, po-

kývla hlavou a sotva slyšitelně zašeptala: „To jsem ráda.“

Ze všech květin měla nejraději šerik. Kytice jeho stála napořád na stole nebo na okně, kam Irena mohla viděti. Když první přinesli a silná vůně pokojem se rozšířila, přivřela Irena oči a povzdechla. — — A zase myla Ančka sv. Jana, jen že ji tentokráte Toník nepokoušel, a zase stavěl Potůček oltářík nade dveřmi, jen že nějak bez chuti a nevesele. Byl zrovna oktáv sv. Jana Nepomuckého. Poslední píseň na tmavé podsíní dozněla, jen lampičky ještě a koule zářily. Nastal libý, jarní večer. Ve starém domě „u rytířů“ otevřelo se okno a jim vznesla se ku hvězdnatým nebesům lichou, májovou nocí něžná, čistá duše Irenina.

* *

O všem tom pamětníci vypravovali, ale o tom, co srdce všech cítila, se nezminili. Snad tušili, že by toho nedovedli. I já péro odkládám.

Starý konte zas odjel, nebo Antonín nechtěl opustit v ten smutný čas babičku. Jakmile prázdniny nastaly, jel navštívit dědečka. Stalo se tak ještě dvakrát, nebo když byl v posledním roce filosofie, zemřela babička.

Poslední po přeslici z rodu Častolovského zesnula tiše, učinivši poslední pořízení, ve kterém na všechny drahé a milé osoby pamatovala,

Potůček a Hippolyt Dupal stáli u otevřené rakve zdobené erbem Častolovských, hledíce na klidnou tvář zesnulé, staré přítelkyně. Mistr byl pohnutím bled a knězi kalil se zrak.

„Hledte, mistře, to byla pravá šlechtična!“ — —

* *

Antonin odebral se do Italie k dědovi a tam již zůstal. Jen občas přijel do Čech, aby navštívil hroby, přátely a starý dům „u rytířů“, své dědictví, jehož správcem se Potůček stal. Staročitelnosti a památné věci po paní Zárubové opatroval pečlivě Hippolyt Dupal, jemuž byly odkázány.

